

VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM

Nemzeti Vidékstratégiai Konceptió – 2020
I.
(agrár-, élelmiszer-, környezet- és vidékstratégiai tézisek)
(vitaanyag)

A vidék felemelkedéséért és a fenntartható agrárjövőért

*„Ez a föld, melyen annyiszor
Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet
Egy ezredév csatolt.”
(Szózat)*

*"Az Úristen vette az embert
és Éden kertjébe helyezte,
hogy művelje és őrizze."
(Teremtés könyve 2,15)*

2011. április 8.

Előszó

Történelmünk során, nehéz helyzetekben **mindig vidéki gyökerekből táplálkozva, a falusi közösségek erejére támaszkodva tudott a magyar társadalom megújulni.** A vidék nem csupán profitérdekeket kiszolgáló termelési tér, sokkal inkább társadalmi, kulturális és természeti értékek összessége. Vidéki tájaink az emberi méltóság, életminőség biztosításához szükséges feltételek megteremtésének, a természet és a társadalom harmonikus együttélésének sajátos, történetileg kialakult szinterei. E térségek egyrészt az ott élők számára biztosítják az életfeltételeket, másrészt mással nem helyettesíthető ún. ökoszisztéma-szolgáltatásokat biztosítanak, melyek a városlakók számára az élelmiszerbiztonságot, a jó környezetminőség alapfeltételeit, megújuló energiaforrást, regenerációs és rekreációs lehetőséget is kínálnak. A magyar vidék, a mezőgazdaság és a környezet ügye ezért nemcsak a falun élő honfitársaink gondja. **A vidék sikereinek és kudarcainak a társadalom minden tagja részese.**

A természeti erőforrások és értékek megőrzése, az azokkal való felelős, fenntartható gazdálkodás, a mezőgazdaság és a vidék fejlesztése, az épített és természetes környezet védelme, a természeti értékek megőrzése a XXI. században egyre inkább felértékelődő, egymással szorosan összefüggő, **nemzetbiztonsági jelentőségű, stratégiai feladat.** A jó minőségű, biztonságos élelmiszerellátás, a tájfenntartás, az ivóvízbázisok, a talajok, az élővilág sokfélesége, a jó környezeti állapot megőrzése, a vidéki élet, a helyi közösségek és a kultúra, valamint a helyi közszolgáltatások előfeltételeinek megteremtése egész Európában a legfontosabb kormányzati célok között szerepel.

Magyarországon azonban – kedvező változásokat hozó, ám rövid periódusok után és többnyire az utolsó 8 évben meghozott vidékellenes döntések következményeként – **a vidék mély válságba került.** Különösen a kistelepülések valamint a külső és belső „végeken” elhelyezkedő kistérségek kerültek szinte kilátástalan helyzetbe. Egyszerre van jelen a krónikussá vált munkanélküliség és egyes területeken, illetve szakmákban a munkaerőhiány. **A vidéki, helyi közösségek** sorra elveszítették szolgáltató és közösségmegtartó intézményeiket, iskoláikat, közösségi közlekedési lehetőségeiket, egészségügyi ellátó intézményeiket, hivatalaikat, postáikat, természet adta tevékenységüket, a környezethez alkalmazkodó mezőgazdálkodást, az élelmiszertermelést, és mindezzel **az ország és a magyar társadalom** – élmezősz, víz- és energiaellátási, foglalkoztatási, szociális – **kiszolgáltatottsága** egyre katasztrofálisabbá vált. Mára a vidéki élet a magyar közgondolkodásban egyenlő lett a hátrányos helyzettel. Mindez valószínűsíti, hogy szándékos ország- és vidékrombolás történ.

Mezőgazdaságunkat csökkenő termőterület, szétesett üzem- és torz gazdálkodási szerkezet jellemzi. A **tömegtermelő, iparszerű gazdálkodás** emelkedő energia- és forgóeszközigénnyel jár, emiatt megnövekedett kiszolgáltatottságunk a bankok, az energetikai piacok és a beszállítói iparágak felé. Az **alacsony hozzáadott érték, a csökkenő fajlagos nyereség** következménye egyfelől a kényszeres birtokoncentráció, és a nagyobb élőmunka-igényű állattartás földadása, másfelől a családi **gazdálkodás felszámolása és a föld eladása.** Mindezek következtében rohamosan csökken a mezőgazdaság élőmunkaerő igénye, és ezzel egyidejűleg **a föld, a vidék népességeltartó és népességmegtartó képessége.**

E folyamatban a 2004. évi **EU-csatlakozás** – amely alapvetően megváltoztatta a támogatások szerkezetét és piaci helyzetünket – a mezőgazdaság szereplőit és a vidék társadalmát felkészületlenül érte. **Elmaradt az alkalmazkodás,** nem történt meg az állam szerepének, feladatainak – az új helyzethez igazodó – újragondolása.

Bár természeti adottságaink – termékeny földjeink, világviszonylatban is kimagaslóan értékes termál-, gyógy- és ivóvízbázisaink, változatos természeti és kultúrtájaink, továbbá a földhöz kötődő („*agri*”) kultúránk, a helyi

közösségek felhalmozott tudása, élelmiszereink, helyi és regionális termékeink („*hungarikumaink*”) – **kiválóak**, mégis azt látjuk, hogy **nem tudunk élni velük**.

E folyamat egyenes következményeként a 10 évvel ezelőttihez képest **a mezőgazdaságban tevékenykedő** statisztikailag nyilvántartott **gazdasági egységek száma** több, mint 1/3-ával (mintegy 350 ezerrel), a regisztrált – élethivatásszerűen mezőgazdasági tevékenységet folytató – gazdaságoké pedig 1/5-ével (mintegy 50 ezerrel) **csökkent**. A gazdálkodás végpontjai, az élelmiszeripar és -kereskedelem részben multinacionális tőkeérdekeltségek kezébe került, a magyar mezőgazdaság nem csupán export-, de hazai piacai jelentős részét is elveszítette.

A vidéki életfeltételek jelentős romlása, a „dél-amerikanizálódási” folyamat gyors megállítása érdekében alapvető gazdaság- és társadalompolitikai fordulatra, „nép-párti” államra és annak gyors lépéseire, közép-hosszú távú stratégiai fejlesztési és cselekvési programra és ebbe illeszkedő rövid távú válságkezelő intézkedésekre van szükség. Ahhoz azonban, hogy – e válságos helyzetben a végveszélybe sodródott agrárium, gazdaságtársadalom és vidék újraélesztését a siker reményével megcélzó – reális cselekvési programot tudjunk alkotni, ahhoz a tünetek pusztá felsorolása és az ezek alapján megfogalmazott diagnózis – bár elengedhetetlenül szükséges, de – nem elégséges feltételek. Egy ilyen program kidolgozásához és sikeres végrehajtásához a pontos helyzetértékelésen túl **jövőképre, világos célmeghatározásra, az e jövőkép és célok eléréséhez vezető lehetséges utak** felvázolására, majd **stratégiai programokra és fejlesztési akciókra** van szükség.

Az eddig hiányzó Nemzeti Vidékstratégia megalkotása ezt a célt szolgálja. A társadalmi vitára szánt és széleskörű nemzeti konzultációra bocsátott stratégia a jelen „*összefoglaló tézisekre*” és ezek részletesebb kibontását adó „*alapvetésekre*” tagolódik. Olyan **vitaanyagnak szánjuk**, amely a nemzeti konzultáció kiinduló vázát adja, és a részletes vitát követően szándékaink **szerint a lehető legszélesebb társadalmi konszenzussal szabhat irányt** az agrár-, vidék- és környezetpolitikának, **a vidéki térségek felemelésének**. Ez rendezheti azután a megvalósítás kereteit adó nemzeti programokat, s határozhatja meg a szükséges jogalkotási illetve költségvetési, pénzügyi lépéseket, a fejlesztés eszközrendszerét.

Kérem, vegyenek részt a vitában, s alkossuk meg együtt nemzeti érdekeinket szolgáló vidékstratégiánkat, a „magyar vidék alkotmányát”!

2011. április 8.

Dr. Fazekas Sándor

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
1.1. A stratégia célja, időtávja	1
1.2. A stratégia hazai szakpolitikai keretei és kapcsolatrendszere.....	1
1.3. A stratégia nemzetközi szakpolitikai keretei és kapcsolatrendszere.....	1
2. Helyzetértékelés, kiinduló tézisek	1
2.1. Vidékstratégiai kihívások	2
2.1.1 Klímaváltozás, éghajlati szélsőségek erősödése.....	2
2.1.2 Ivóvíz, vízkészletek.....	2
2.1.3 Élelmiszerellátás és az élelmiszerlánc biztonsága	2
2.1.4 Környezeti fenntarthatóság, biológiai sokféleség, tájfenntartó mezőgazdaság	2
2.1.5 Az energiaellátás biztonsága, energetikai rendszerproblémák.....	3
2.1.6 Demográfiai válság, népesedési trendek	3
2.1.7 Globalizáció és lokalizáció	3
2.1.8 Társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek.....	3
2.1.9 Átalakuló város-vidék kapcsolatrendszer.....	3
2.1.10 Információs kor, tudásalapú társadalom	3
2.1.11 Az európai környezet változása.....	4
2.2. A vidéket jellemző, megoldásra váró problémák	5
2.2.1 A vidéki térségek, települések és közösségek helyzete, problémái	5
2.2.2 A vidékgazdaság helyzete, az agrár- és élelmiszertermeléssel összefüggő problémák	5
2.2.3 A természeti értékek és erőforrások helyzete, a vidéki környezet problémái.....	7
2.3. Értékeink, amelyekre a kilábalást építeni lehet	8
3. Merre menjünk? A hosszú távú jövőkép.	9
4. Stratégiai alapelvek, célok, területek, teendők és nemzeti programok	11
4.1. Alapelvek.....	11
4.1.1 Erős ökoszociális állam	11
4.1.2 Közösségi hasznosulás és méltányos elosztás.....	11
4.1.3 Rendszerszemlélet.....	11
4.1.4 A helyi gazdaságra és a hálózati jellegű együttműködésekre építkezés	11
4.1.5 A helyi közösségek részvétele a fejlesztésekben.....	12
4.2. Stratégiai célkitűzések	12
4.3. Stratégiai területek és teendők	12
4.3.1 Természeti értékek védelme, fenntartható természeti erőforrás- és tájgazdálkodás.....	12
4.3.2 Vidéki környezetminőség	14
4.3.3 Föld- és birtokpolitika.....	14
4.3.4 Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika	15
4.3.5 Hozzáadott értéknövelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac	17
4.3.6 Helyi gazdaságfejlesztés	18
4.3.7 Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek.....	19
4.4. Nemzeti stratégiai programok	19
5. A megvalósítás alapfeltételei	19
5.1. A közösségek államának visszaszerzése	20
5.2. Teljes körű elszámoltatás – átlátható felelősségi rendszer	20
5.3. Társadalmi párbeszéd	20
5.4. Gyakorlati oktatás, ismeretterjesztés, tanácsadás, szemléletformálás	20
5.5. Nemzetközi tárgyalások és hazai törvényalkotás	20
5.6. Finanszírozás, forrásteremtés.....	21

5.7. A végrehajtás intézményrendszere.....	22
5.8. A folyamatok nyomon követése	22
5.8.1 A stratégiai monitoring rendszer elemei	22
5.8.2 Foglalkoztatás, mint fő mérőszám	22
5.8.3 További mérőszámok	23
5.9. Hit és bátorság.....	23
6. Mellékletek	24

1. Bevezetés

1.1. A stratégia célja, időtávja

A Nemzeti Vidékstratégia célja, hogy a vidéki térségeink nagy részén érvényesülő kedvezőtlen folyamatokat megfordítva, a **fenntarthatóságot és a vidéki élet értékeit középpontba állító jövőkép** alapján kijelölje az ország vidékpolitikájának célkitűzéseit, alapelveit, valamint az azok elérését biztosító programok és intézkedések végrehajtási kereteit. A vidéki Magyarország egészének megújítását tűzi ki célul, ezért a **vidékfejlesztésre, az agrár- és élelmiszergazdaságra, valamint a természeti erőforrások fenntartható hasznosítására**, a természeti értékek megőrzésére és a környezet védelmére vonatkozóan határoz meg tennivalókat. Az Európai Unió Európa 2020 Stratégiájához, valamint a 2014-2020 közötti EU programfinanszírozási időszak időtávjához illeszkedve **nemzeti programjai és intézkedései** azt célozzák, hogy **2020-ra a vidék társadalmi és gazdasági folyamataiban, illetve a vidéki élet minőségében látható és a helyiek számára is érezhető javulás** következzen be. Ennek legfontosabb területei a foglalkoztatás növekedése, a kis- és közepes méretű gazdaságokra és azok szövetkezeteire épülő kiegyensúlyozott és sokszínű mezőgazdaság, termelési szerkezet, a helyi élelmiszertermelés és élelmiszerpiacok megerősödése, a vidék helyi közösségeinek megerősödése, népesedési mutatóinak javulása és a biológiai sokféleség, az egészséges természeti rendszerek megőrzése.

1.2. A stratégia hazai szakpolitikai keretei és kapcsolatrendszere

A vidék ügye a területileg kiegyensúlyozott fejlődés érdekében átfogó megközelítést igényel. A Nemzeti Vidékstratégia az eddigi elkülönült, egymással gyakran szemben álló ágazati szemlélet helyett a szakterületek közötti kapcsolatrendszerre építve **közös stratégiai keretet** biztosít a **vidékfejlesztés**, a természet- és a **környezetvédelem**, a **vízügy**, az **agrár gazdaság**, valamint az **élelmiszerlánc és élelmiszer-feldolgozás** számára. A vidék helyzetének átfogó javítását célzó **vidékpolitika** ugyanakkor a Vidékfejlesztési Minisztérium hatáskörébe tartozó vidékfejlesztési szakpolitikán túl a terület- és településfejlesztés és –rendezés, a közigazgatás-szervezés, a foglalkoztatáspolitikai, az energiapolitika, a vállalkozásfejlesztés, az oktatás- és kultúrapolitika, a szociális és egészségügy, a közlekedésfejlesztés és a közbiztonság-irányítás hozzájárulását is kívánja. A Nemzeti Vidékstratégia ezért **épít e szakpolitikák és az irányításukért felelős minisztériumok együttműködésére**.

1.3. A stratégia nemzetközi szakpolitikai keretei és kapcsolatrendszere

A hazai szakpolitikai keretek és összefüggések mellett a Stratégia kidolgozása során **EU és egyéb nemzetközi kötelezettségeinket** is számba kell venni. Ezek közt elsőként kell említenünk a **Közös Agrárpolitika (KAP) reformjához** kapcsolódó dokumentumokat, hiszen ez az az egyetlen – ténylegesen közös – európai politika, amely alapvetően meghatározza a hazai agrár-, vidék- és környezetstratégia mozgásterét. Ezen túl az átfogó EU stratégiai dokumentumok közül ki kell emelni **az EU Fenntartható Fejlődés Stratégiáját, az Európa 2020 Stratégiát és az EU 6. Környezetvédelmi Akcióprogramját**. Számos EU stratégia, jogszabály tartalmaz továbbá olyan konkrét **kötelezettségeket, végrehajtandó feladatokat**, melyeket a stratégiaalkotás során figyelembe kell venni. A fentiek mellett számos olyan nemzetközi egyezmény is összefügg a vidékfejlesztési politika alakításával, mint pl. a **Biológiai Sokféleség Egyezmény** vagy pl. az **Élelmezési és Mezőgazdasági Célú Növényi Genetikai Erőforrásokról szóló Nemzetközi Egyezmény**.

Míg azonban **az elmúlt 60 éves időszak túlnyomó többségében** – akár Moszkváról, akár Brüsszlelről volt szó – **a kényszeres megfelelési törekvések határozták meg a magyar lépéseket, a „nép-párti” vidékstratégia nemzeti érdekeinkből indul ki**, s ezek érvényesítése érdekében kívánja a nemzetközi feltételeket a lehető legnagyobb mértékben kihasználni, mi több ezen nemzeti érdekek mentén azok alakításában aktívan és alkotóan részt venni. Az önfeladói, alárendelt és megalázkodó szerepkörből egy **aktív nemzetpolitika** irányába kell az agrár-, vidék és környezetügyek területén is gyökeres változást végrehajtanunk, amint azt a többi tagállam is ekként teszi, felismerve, hogy **saját érdekeinket senki más, csak mi magunk tudjuk ebben a közösségben képviselni**.

2. Helyzetértékelés, kiinduló tézisek

A pontos helyzetértékelés, az őszinte diagnózis elengedhetetlen a hatékony terápia, a helyes, eredményes gyógy mód meghatározásához. Lássuk hát a vidékstratégiai **kihívásokat**, a vidéket ma jellemző, megoldásra váró **problémákat**, és azokat az **értékeinket**, amelyek a válságból való sikeres kilábalás ígértét hordozzák.

2.1. Vidékstratégiai kihívások

A világszerte tapasztalható környezeti, társadalmi és gazdasági folyamatok, a tudományos világ ezekkel kapcsolatos figyelmeztetései egy olyan XXI. századot jeleznek, amelyet az erkölcsi/etikai, fizikai, biológiai és ökológiai értelemben vett **erőforrás-válság** jellemez, kiegészülve a természetes környezet biológiai sokféleségének csökkenésével. Magyarország vidéki térségei számára kiemelt fontosságú, hogy mi történik a természeti erőforrásaival, kiemelten a termőfölddel és a vízbázissal, meg tudja-e őrizni a természetes és természet-közi élőhelyek és az azokhoz kötődő fajok sokszínűségét, a mezőgazdasági termelés kedvező biológiai alapjait, GMO mentességét, tudja-e biztosítani az ország, illetve tágabb térsége jó minőségű élelmiszerekkel történő ellátását, képes-e alkalmazkodni az éghajlatváltozás várható hatásaihoz, tud-e megfelelő élet- és munkalehetőségeket biztosítani lakossága számára? E kérdések mentén az alábbi stratégiai kihívások adódnak.

2.1.1 Klímaváltozás, éghajlati szélsőségek erősödése

A ma a Földünkön tapasztalható, rendkívül gyors ütemű éghajlatváltozás Magyarországon **szélsőséges csapadéeloszlást, az árvíz- és belvízveszély növekedését, ugyanakkor aszályérzékenységet, és a természetes biológiai sokféleség drasztikus csökkenését** hozhatja. Hatásait tekintve kiemelten érintettek a folyóvölgyek, különösen a Tisza térsége, valamint a talajvízszint süllyedéssel sújtott, homoktalaja miatt eleve kedvezőtlen termőhelyi adottságú Duna-Tisza közti Homokhátság. A magyar agrár- és vidékpolitikának, környezet- és természetvédelemnek, illetve a vízgazdálkodásnak fokozottan fel kell készülni az éghajlati szélsőségek agrártermelési, élelmiszerellátási, illetve lakókörnyezeti következményei kezelésére.

2.1.2 Ivóvíz, vízkészletek

A klímaváltozással és a népességnövekedésből adódó fokozódó környezetterheléssel összefüggésben előrejelzések szerint a következő ötven éven belül az emberek 40%-át fogja érintetni a vízhiány, egyre nagyobb nehézség lesz az ivóvíz biztosítása. Magyarországon a rendelkezésre álló ivóvízkészletek egyelőre jelentősen meghaladják a fogyasztást, ugyanakkor kérdés a tisztaságuk. A **vízkészletek mennyiségi és minőségi megőrzése** a környezet- és vízügyi, valamint az agrár- és vidékpolitikai szempontok érdemi, vízgyűjtő- és tájgazdálkodási alapokon nyugvó összehangolását kívánja.

2.1.3 Élelmiszerellátás és az élelmiszerlánc biztonsága

A FAO előrejelzése szerint 2050-re a világ lakossága 9-11 milliárd főre nő, ami a globális élelmiszerszükséglet jelentős növekedéséhez vezet. Ugyanakkor az iparszerű mezőgazdasági módszerek szermaradványoktól terhelt élelmiszerekhez, a talaj természetes termőképességének, vízgazdálkodásának romlásához, a biodiverzitás csökkenéséhez, a mezőgazdasági foglalkoztatás visszaszorulásához vezetnek. Magyarországon élelmiszerhiány nem várható, az utóbbi években – számos okra visszavezethetően – megnövekedett import miatt azonban a **hazai piac visszaszerzése** stratégiai kérdés. A növekvő élelmiszerszükségletből komoly piaci lehetőségek adódnak a magyar **agrár- és élelmiszergazdasági kivitel** előtt, ennek növelésekor azonban tekintettel kell lenni a fenntarthatósági szempontokra (pl. szállításból adódó környezetterhelésre). Az élelmiszerválság megoldásaként javasolják a génmódosított növények termesztését, ám az ökológiai, egészségügyi, valamint gazdasági kockázatokra tekintettel stratégiai érdek az ország **GMO mentességének** megőrzése.

2.1.4 Környezeti fenntarthatóság, biológiai sokféleség, tájfenntartó mezőgazdaság

A jelenlegi mennyiségi növekedésre alapozott gazdasági és társadalmi berendezkedés, a természet regenerálódó képességét meghaladó erőforrás-használat kedvezőtlen környezeti hatásai évtizedek óta nyilvánvalók. Az **ökológiai lábnyom** számítás szerint Magyarországon fejenként másfél hektárral több területet veszünk igénybe (3,5 ha), mint az egy főre eső biológiai kapacitás (2 ha), ami **nem fenntartható**. Az agrár- és élelmiszergazdaság az iparszerű termesztési technológiákkal, az élelmiszerek csomagolásával és szállításával maga is intenzíven terheli a környezetet, ugyanakkor a mezőgazdaság mindig is több volt, mint egyszerű árutermelő ágazat vagy biológiai ipar. Ki kell emelni **tájfenntartó, természet-megőrző szerepét**. Évezredek tapasztalatokra épülő fenntartható rendszerei csak úgy alakíthatók ki, ha a termelési, gazdasági teljesítmények javítására való törekvés a környezeti és társadalmi hatásokkal összhangban és azok figyelembe vételével, a **környezet- és tájgazdálkodás** elve alapján valósul meg.

2.1.5 Az energiaellátás biztonsága, energetikai rendszerproblémák

A világszerte tapasztalható népességnövekedés fokozódó energiaigényt vetít előre, miközben az energia-készletek fogynak. Ez a vidéki településeken és a mezőgazdaságban is gondot fog okozni. Az energiaimport-tól való függés feloldása a helyi, **térségi (kisléptékű) autonóm energiatermelési és ellátási megoldásokra, a megújuló energiaforrásokra és az energiatakarékos életmódra** építve lehetséges. A bioüzemanyagok előállításának igénye a mezőgazdaságot döntés elé állítja, melyben a biztonságos élelmiszertermelés, a környezet- és természetvédelmi, valamint a foglalkoztatási szempontok elsődlegességet kell, hogy élvezzenek. A **mezőgazdaság** – különösen annak iparszerű, kemizált, sok fosszilis energiát (műtrágyát, növényvédőszer, üzemanyagot stb.) felhasználó rendszere – **egyúttal jelentős energiafogyasztó is**. A fosszilis (kőolaj alapú) energiahordozók növekvő felhasználására alapozó fejlesztési irány zsákutcának látszik, más – alternatív – megoldásokat kell keresnünk.

2.1.6 Demográfiai válság, népesedési trendek

A népesség világméretű növekedése nehézségeket vetít előre az élelmiszer- és ivóvíz ellátásban, a lakhatásban, a foglalkoztatásban és a természeti erőforrások használatában. Míg azonban valamennyi földrész lakossága növekszik, Európa lakossága csökken, és ez különösen igaz Magyarországra, ahol **demográfiai válságról** beszélhetünk. A jelenlegi tendenciák szerint hazánk lakossága 10 millió főről 2050-re 7-8 millió főre csökkenhet. A vidéki térségek szempontjából ez több ponton kritikus: a lakosság elöregszik, a jelenlegi kiöregedő gazdatársadalomnak nem lesz megfelelő utánpótlása, az inaktív rétegek aránya rendkívüli terheket ró az aktív rétegekre. A vidék számára kulcskérdés, hogy legyenek olyan **fiatalok, akik a vidéki életet és a gazdálkodást választják**, és gyermekeket vállalnak, a helyben boldogulásra ösztönözve őket.

2.1.7 Globalizáció és lokalizáció

A globalizáció fogalmával leginkább azonosított, a kereskedelmi liberalizációra épített, növekedésközpontú globális gazdasági rendszer látványos kedvezőtlen környezeti, társadalmi és gazdasági hatásai erősítették fel a gyakran vele ellentétben megfogalmazott „**lokalizációt**”, vagyis a helyi közösségi és gazdasági önrendelkezés-re, így a **helyi közösségekre és a helyi gazdaságra építkező „lokalitások”** rendszerét. Vidékfejlesztési szempontból, a vidéki települések gazdasági és társadalmi fennmaradása, megújulása szempontjából ez a megközelítés kiemelt hangsúlyt kap, így a magyarországi vidékpolitika egyik fontos pillérét éppen ez jelenti.

2.1.8 Társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek

Világviszonylatban jelenleg rendkívüli és növekvő mértékű társadalmi egyenlőtlenség tapasztalható. Az Európai Unióban és Magyarországon is a **társadalom „kettészakadása”** figyelhető meg, hazánkban a lakosság 10-15%-a szegény. A **szegények** közel fele vidéki környezetben él, a nagyon szegény lakosság esetében pedig kétharmados a vidéki arány. Kulcsfontosságú ezért a vidéki lakosság számára olyan foglalkoztatási – akár közfoglalkoztatási – és jövedelmi lehetőségek biztosítása, amely felzárkózásukat és a további szegénység kialakulásának megakadályozását jelenti. A foglalkoztatásban nemcsak önmagában a munkalehetőség, hanem az **értékteremtő munka** lehetőségének biztosítása a cél.

2.1.9 Átalakuló város-vidék kapcsolatrendszer

A városok és a vidék évszázados egyensúlyi kapcsolatrendszere a XX. század második felében felborult. Napjainkban a vidék mezőgazdasági és foglalkoztatási szerepvesztése következtében a **vidék városra utaltságáról** beszélhetünk. A helyi munkalehetőségek és a rosszabb életkörülmények miatt évtizedek óta megfigyelhető a vidéki lakosság elvándorlása, a kiürülő falvakat, tanyákat jobb esetben városi emberek vásárolják meg üdülési, rekreációs céllal. A főváros körüli falvak a szuburbanizáció miatt, esetleg városi rangot is kapva népességnövekedésük és infrastrukturális fejlődésük miatt váltak egyfajta „**alvófalvakká**”. Mindkét folyamat a vidéki kistelepülések hagyományos funkciójának elvesztéséhez vezet. A magyar vidékpolitika fontos célkitűzése, hogy **ki-egyensúlyozott város-vidék kapcsolatrendszer** kiépítésével újra megteremtse a **falvak gazdasági létalapját**.

2.1.10 Információs kor, tudásalapú társadalom

Az információs társadalom olyan új társadalom- és gazdaságszerkezetet hoz létre, amely egyfelől **világméretű hálózatba** szervezi az egymástól akár jelentős földrajzi távolságban található szereplőket, másfelől új **egyenlőtlenségi dimenziót** hoz létre. Az előbbi révén megteremtí a közvetlen információs kapcsolatot a nagyvárosi központok és a vidéki térségek között, utóbbi révén azonban az információs kapcsolatrendszer-

be kapcsolódni nem tudó vagy nem akaró – gyakran vidéki – szereplőket kizárja a „modern” korból. A vidéki térségekben élők így egyaránt lehetnek e folyamat nyertesei, például távmunkahelyek létrehozásával, értékesítési kapcsolatrendszerük informatikai támogatásával, és vesztesei, amennyiben kor, iskolázottság vagy infrastrukturális hátrányok miatt nem képesek az előnyeivel élni. A vidéki közösségek szempontjából e folyamatban a hagyomány és az innováció egyensúlya emelhető ki, a vidékfejlesztés így a „**hagyományalapú tudástársadalomban**” érdekelt.

2.1.11 Az európai környezet változása

2.1.11.1 A Közös Agrárpolitika (KAP) várható változása

Az EU költségvetésének 41 %-át kitevő Közös Agrárpolitika az 1957-es Római Szerződés óta jelentős mértékben változott, reformja régóta, folyamatosan napirenden van. Folyamatosan erősödik az a felfogás, hogy a mezőgazdaság csak akkor tarthat igényt (legalábbis ilyen mértékű) közösségi forrásokra, ha a termelési feladatok mellett környezeti és társadalmi, foglalkoztatási, összefoglalóan ún. *ökoszociális feladatokat* is magára vállal. Az Európai Bizottság 2010. november 18-án jelentette meg a Közös Agrárpolitika 2013 utáni jövőjéről (KAP reformról) szóló közleményét. A közlemény **három alapvető célt** fogalmaz meg:

- **Életképes élelmiszertermelés:** a mezőgazdasági jövedelmeket és a szektor versenyképességét – szem előtt tartva a történelmileg meghatározott hátrányokat – javítani kell.
- **Természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás:** ellentételezni és ösztönözni kell a mezőgazdaság által előállított közjavakat, az innovációnak a „zöld növekedést” kell szolgálnia, alkalmazkodni kell a klímaváltozás következményeihez.
- **Kiegyensúlyozott területi fejlődés:** maradjanak fenn a vidéki közösségek és legyenek vidéki munkahelyek, színesebbé kell tenni a helyi gazdaságot és jövedelemforrásokat, meg kell őrizni a változatos gazdálkodási szerkezetet és erősíteni kell a helyi piacokat.

Ezen célok érdekében a Bizottság – megtartva a KAP jelenlegi két pilléres szerkezetét – az I.-es pillér (közvetlen és piaci támogatások) esetében zölddebb és méltányosabb megközelítést tart szükségesnek, amely azonban nem járhat együtt a bürokrácia növekedésével. A II.-es pillér (vidékfejlesztés) esetében a versenyképességet, az innovációt, a környezet védelmét és a klímaváltozás elleni küzdelmet emeli ki. A három megfogalmazott forgatókönyv közül a zölddebb és méltányosabb KAP felé történő elmozdulás látszik legvalószínűbbnek. A legfontosabb **körvonalazódó támogatáspolitikai elgondolások:**

- a **közvetlen kifizetések** objektív kritériumok alapján történő meghatározása a múltbeli referencia-időszakok helyett;
- **zöld vállalkozások** és kritériumok bevezetése az I. pilléres támogatásoknál;
- a **II. pillér esetében nagyobb tagállami önállóság** biztosítása a programok meghatározásában;
- a **vidékfejlesztési támogatási rendszer** érdemi **összekapcsolása** a strukturális alapok támogatási rendszerével (a kohéziós és regionális politikával).

A fenti célok a **magyar agrár- és vidékpolitikai törekvésekkel alapvetően egybeesnek**, mert megfelelő keretet nyújtanak a fenntarthatóság és a környezeti szempontok, a méltányosság és a vidéki foglalkoztatás, a vidéki térségek felzárkóztatása szempontjainak érvényesítésére.

2.1.11.2 A regionális politika vidékfejlesztési vonatkozásai

A 2010. októberében megjelent (a kohéziós politikát értékelő) 5. *kohéziós jelentés* szerint a jövőben erősíteni kell a helyi fejlesztési megoldások szerepét, és ezt szorosan **össze kell hangolni** a vidékfejlesztés keretében támogatott hasonló intézkedésekkel, hogy lehetőség legyen integrált helyi fejlesztések finanszírozására. Ezen túlmenően a **vidékfejlesztés, mint város-vidék kapcsolat** bukkan elő a megfizethető és jó minőségű infrastruktúrához és szolgáltatásokhoz való hozzáférés vonatkozásában, valamint azon régiók problémáinak kezelése tekintetében, amelyet a társadalom periferiájára szorult csoportok nagy koncentrációja jellemez.

A 2010. végén készített *EU költségvetési felülvizsgálat* szerint a közpénzeknek a foglalkoztatást és a versenyképességet kell szolgálniuk, szolidaritással a legrászorulóbbak felé. Az EU előtt álló **legnagyobb kihívásoknak a demográfiai változásokat, a klímaváltozást és a természeti erőforrásokra nehezedő nyomást** tekinti. A jelenlegi 7 éves programidőszak helyett 5, illetve 5+5 éves időszakot javasolnak, a 10 éves idő-

szakra pedig csak a költségvetési plafont és a legfontosabb szabályozási kereteket rögzítenék. Az átfedő intézkedések helyett a programok ki kell, hogy egészítsék egymást, ez a jogosultsági és végrehajtási szabályok jobb összehangolását kívánja meg. Felmerült egy **„Közös Stratégia Keret” (KSK) igénye** a Kohéziós Alap, az Európai Regionális Fejlesztési Alap, az Európai Szociális Alap, az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap és az Európai Halászati Alap vonatkozásában. Ez az összehangolás, a komplex programok, projektek finanszírozhatósága szempontjából lényeges. Fontos lenne, hogy **a kohéziós politika jobban nevesítve vállaljon szerepet a vidéki térségek fejlesztésében, felzárkóztatásában.**

2.2. A vidéket jellemző, megoldásra váró problémák

A fent felsorolt kihívások is jelzik, hogy milyen problémahalmazt kell az agrár-, vidék- és környezetpolitikának egyidejűleg és egymással összehangolva megoldania.

2.2.1 A vidéki térségek, települések és közösségek helyzete, problémái

A problémák első körét a vidéki települések és a helyi közösségek megoldásra váró gondjai adják. Közülük az alábbiak különösen élesen jelentkeznek.

- A kölcsönösségen alapuló, munkamegosztásra épülő klasszikus vidék-város kapcsolat napjainkra alapjainban megváltozott. A világméretű nagyrendszerek kiépülése a vidék városellátó funkciójának leépüléséhez vezetett.
- A falvak hagyományos – termelő – szerepköre visszaszorult, gazdasági létalapjuk meggyengült. A tanyák száma az utóbbi évtizedekben jelentősen lecsökkent és funkcióváltásuk is végbement
- A vidéki munkahelyek száma csökken, a munkalehetőségek szűkülnek, vidéken, illetve a vidéken jellemző foglalkozási ágakban jellemzően alacsonyabbak a jövedelmek, kevesebb a vállalkozás.
- A vidéki – főleg a képzett – lakosság elvándorlása következtében egyes térségekben a falvak, tanyák kiürülése figyelhető meg, az értelmiség hiányzik, illetve nagyon kis számban van jelen. A középfokú képzés, a szakképzés területén a falvak – kevés példától eltekintve – a városokra vannak utalva.
- A falusi porták kihasználatlanok a mezőgazdaság, önellátás szempontjából, a falusi állattartás, háztáji gazdálkodás nyomokban is alig lelhető fel.
- A vidéki helyi önkormányzatok akut működési problémákkal küzdenek. Kötelező feladataikat, oktatási-nevelési, egészségügyi intézményeik fenntartását egyre nehezebben látják el.
- A kistérségi együttműködések, az önkormányzati társulások rendkívül eltérő fejlettségi fokon állnak, nem minden esetben képesek hatékonyan működni.
- A vidéki térségeket általában elmaradottabb infrastrukturális ellátottság jellemzi. Mind a közműellátottság, mind pedig a települési elérhetőség terén elmaradnak az országos átlagszínvontól.
- Sok vidéki településen a helyi aktivitás nagyon gyenge. A falvakban az egyre kisebb lélekszámú települések felé haladva, folyamatosan nő az inaktívak aránya, akik lényegében szociális segílyre, az állami ellátórendszerre, családi segílyre szorulnak.
- A népesedési helyzet katasztrofális képet mutat, folyamatos a népesség természetes fogyása és előrege-dése. A természetes fogyást az utóbbi években már a pozitív vándorlási egyenleg sem tudta ellensúlyozni.
- A cigányság létszáma nő, miközben többségüknek nincs munkája, lakhatási körülményeik rosszak, beilleszkedési zavarok jellemzik a közösséget, egész térségek, települések, településrészek szakadnak le a nyomorba, növekvő társadalmi konfliktusokkal.
- A vidéki térségekben megvalósuló fejlesztések térségi és szakmai összehangolása hiányzik, még a vidék-fejlesztésen belül is csak részlegesen valósul meg. A rendszerszerű térségi fejlesztések hiányoznak, támogatási rendszerek és ágazatok szerint széttagolt a fejlesztés és a szabályozás.

2.2.2 A vidékgazdaság helyzete, az agrár- és élelmiszertermeléssel összefüggő problémák

A problémák újabb körét az agrár- és élelmiszertermelés gondjai adják, amelyek közül különösen az alábbiakat kell kiemelnünk.

- Az üzemszerkezet duális, amelyben nagyszámú törpegazdaság és kisszámú, de a termőterület nagy részét használó, a közvetlen támogatások zömét igénybevevő nagygazdaság „versenyez”. A termelésben nagybirtokok váltak dominánssá. A birtokrendszer túlkoncentrált, a tulajdoni szerkezet elaprózott.

- A társas vállalkozások támogatottsága messze meghaladta az egyéni gazdaságokét. A kényszerűen a nulláról induló egyéni gazdaságok lemaradtak a fejlesztések terén.
- A mezőgazdasággal foglalkozó – statisztikailag számba vett – egyének/háztartások, egyéni gazdaságok köre rohamosan és folyamatosan csökken.
- Nem elégséges mértékű a termelői összefogás, igen gyenge a szövetkezési hajlam. A kisebb termelők teljesen kiszolgáltatottak a nagyobb integrátor és felvásárló szervezeteknek.
- A külföldi és a hazai földárak között öt-ötvenszeres különbség van, a spekulációs célú földvásárlások és a zsebszerződések komoly veszélyt jelentenek a birtok- és üzemszerkezetre, hiányzik az átlátható üzemszabályozás.
- Az adminisztratív, jogi, adózási terhek, kötelezettségek miatt magas a feketegazdaság, az illegális tevékenység aránya. Jelentős probléma a gazdálkodást veszélyeztető rossz vagyongbiztonság.
- A mezőgazdaság sem pénzügyi, sem hitelfedezeti tartalékkal nem rendelkezik. A hitelezés növekedését ma már jóformán csak a támogatások nyújtotta fedezet teszi lehetővé, az ágazat kitettsége, sérülékenysége nagy. Az egyéni gazdaságok nehezebben jutnak hitelhez, mint a társas vállalkozások.
- A Natura 2000 területek általában a jobb ökológiai állapotú, magasabb természeti tőkéjű területek közé tartoznak, mégis (pl. hitelfedezetként való felhasználás során) az „értékcsökkenet” kategóriába esnek.
- A mezőgazdaság (EU) támogatásfüggősége rendkívül erős, a támogatások dominánsan meghatározzák a termelést, a fejlesztést és a jövedelmezőséget, ennek hosszú távú fenntarthatósága kérdéses.
- A mezőgazdaság termelési szerkezete a két főágazat – a növénytermesztés és az állattenyésztés – tekintetében az utóbbi rovására megbomlott, az állattenyésztés ma már a kibocsátásnak csak a 35%-át adja, miközben az agrárium harmadik fő területe, a kertészet termelése is jelentősen csökkent.
- A zöldségtermesztésben a fedett termesztő-berendezések területe az összes zöldségterület csupán 5-6%-ára tehető. A fóliasátrak 16%-a fűtött, ezek alig harmadában alkalmazzák a korszerű termálvizes fűtést. A fedett berendezések fele elavult.
- A termelési szerkezet – üzemstruktúrától függetlenül – a nagyüzemi kultúrák és a tömegtermelés irányába tolódott el, egyoldalú nagyüzemi fejlesztési irányt vett. Ökológiai adottságaink kihasználása háttérbe szorult, a mezőgazdaság egyre kevesebb embernek ad megélhetést.
- A növénytermesztés teljesítménye rapszodikusán változó. A termésátlagok szeszélyes éves változása gazdálkodási hiányosságokra, valamint a csapadékeloszlás és a világpiaci terményárak szélsőséges változékonyságára utal. Ugyanakkor a jó években értékesítési gondok mutatkoznak.
- A jövedelmezőség mellett az önkormányzati rendeletek tiltása is közrejátszott abban, hogy a falvakból kiszorult a hagyományos falusi, háztáji állattartás, és nagy szakosított állattartó telepeken koncentrálódik az állatállomány. A legeltetési állattartás jelentősen visszaszorult, az állattartás elszakadt a földhasználattól.
- Az ökológiai gazdálkodás csak szűk szeletét jelenti a mezőgazdaságnak, termékeinek 90 %-át exportálja, és jelentős a behozatal is ezen a területen. Az ökológiai gazdálkodás alá vont területek nagysága mintegy 120 ezer hektár. Ennek 60%-át a rétek és legelők, 15%-át a gabonafélék foglalják el. Ökológiai zöldség- és gyümölcsstermesztés mindössze 3300 hektáron folyik. Állattenyésztéssel a biotermelők alig tizede foglalkozik, a legfontosabb állati eredetű biotermék a tej.
- Alacsonyfokú a diverzifikáció. A termékfejlesztés és az innováció mélypontra került.
- Az input termékek (műtrágya, gép, növényvédőszer, keveréktakarmány, állategészségügyi termékek) forgalmazása koncentrált, jelentős része külföldről származik, így az a saját forrás és támogatás, amelyet ezek beszerzésére fordítanak, kiáramlik az országból.
- Az agrárgazdaság, az agrobiznisz aránya a GDP termelésben meghaladja ugyan a 10%-ot, ám a mezőgazdaság GDP-ből és a foglalkoztatásból való részesedése jelentősen csökkent.
- A termelők árérvényesítő képessége gyenge, a termelő a feldolgozó és a kereskedelmi láncokkal szemben alávetett szerepet játszik. A termelők és felvásárlók között nem kiegyensúlyozott a kapcsolat.
- Az élelmiszer ágazatban is rendkívül alacsony az együttműködési készség mind horizontálisan, mind vertikálisan. Megbomlott az alapanyag termelés és feldolgozás közötti összhang.
- Az „élelmiszer” meglehetősen tág fogalma, az élelmiszer az „árak szabad áramlása” kategóriába sorolása, az eltérő szabályozások miatt is egyenlőtlen verseny, a tömeges vásárlói réteg gyenge fizetőképessége lehetőséget ad arra, hogy a feldolgozók nemcsak az olcsó, de a gyenge, esetenként kétes minőségű alapanyagokat is „élelmiszerré” dolgozzák fel.

- Az élelmiszerek nagy többségére alkalmazott 25 százalékos áfa EU összehasonlításban a legmagasabb. Az ebből fakadó versenyhátrány – különösen a német és lengyel termékek 4-7%-os adóterhelésével szemben – számottevő.
- Az urbanizáció és az iparfejlesztés következtében igen gyakran jó minőségű – magas aranykorona értékű – földeket vonnak ki a termelésből.
- A mezőgazdaság legjelentősebb felvevő piacát jelentő hazai élelmiszeripar a hazai piacról egyre inkább kiszorul, és a hazai termékek is kiszorulóban vannak a kiskereskedelmi láncok polcairól.
- Egyre kisebb az exportált agrár- és élelmiszeripari termékek hozzáadott értéke. Egyoldalúan mezőgazdasági alapanyagokat exportálunk.
- Az élelmiszerlánc-felügyeleti hatóság szervezete, irányítása, finanszírozása a hatékonyság, a tevékenység átláthatósága, az adminisztratív terhek csökkentése érdekében átszervezésre szorul.
- Jól menedzsel, védjeggyel ellátott, helyi termékek csak elvétve vannak, a helyi feldolgozás, értékesítés legtöbb térségben ugyancsak nem megoldott, az áru többszörös közvetítői láncolatán és nagy szállítási távolsággal meglehetősen drágán és környezeti károkat okozva jut el a fogyasztóhoz.
- A gyermek-, az iskolai és közétkeztetésben az esetek többségében sem az étkezés körülményei, sem a feltálat ételek mennyisége és minősége nem felel meg a gyermekeink egészséges fejlődését szolgáló táplálkozásnak, a közétkeztetés jellemzően nem az egészségileg is jobban ellenőrizhető, termelés szempontjából is jobban tervezhető, gazdaságosabban előállítható helyi termékekre épül.
- A mezőgazdaság jövedelemtermelő képessége az egyes évek tekintetében meglehetősen szeszélyesen alakul. Az agráriumban képződő jövedelmek összességében elmaradnak az elvárható szinttől.
- A mezőgazdaságban dolgozók és gazdálkodók korszerkezete alapján az elöregedés látszik, a középkorú és idősebb korosztályhoz tartozik a mezőgazdasági foglalkoztatottak 62%-a. Utánpótlás hiányában az egyéni gazdaságok komoly problémák elé néznek.
- Az agrár- és élelmiszeripari kutatóintézeti hálózat az elmúlt három évben történt bezárások, eladások miatt megrendült, az intézetek alapvető működési problémákkal küzdenek. Az agrár- és élelmiszer szak- és felsőoktatás is megerősítésre és megújításra szorul.
- A hazai erdők 41 %-át kitevő magánerdőkben jellemző a tőke- és eszközszegénység. Közel 200 000 hektár magán tulajdonban lévő erdőben elsősorban a tulajdon viszonyok rendezetlensége, a közös tulajdon, a szakirányítási rendszer területi lefedettségének hiánya miatt még nem indult be az erdőgazdálkodás.

2.2.3 A természeti értékek és erőforrások helyzete, a vidéki környezet problémái

A vidéki lét és gazdaság alapközegét a környezeti, természeti, táji keretek adják, amelyek ugyancsak súlyos problémákkal terheltek. E környezeti, táji problémák közül különösen az alábbiak a meghatározóak.

- A talajok állapota, termékenység összességében kedvező, azonban a termőtalajokat funkcióképességük ellátásában akadályozó és termékenységüket csökkentő degradációs folyamatok veszélyeztetik.
- A talajok szervesanyag-készlete csökken. A tápanyag gazdálkodásban a szervesanyag felhasználása az elmúlt 50 évben a tizedére (20,5 millió tonnáról 2,1 millió tonnára) esett vissza.
- A felszíni vízkészletünk 96%-a külföldi eredetű, területi és időbeli megoszlása szélsőséges, ezért különösen átgondolt, tájgazdálkodási keretbe helyezett vízgazdálkodásra van szükség.
- A vízkészletek, különösen a sérülékeny ivóvízbázisok környezetének szennyeződése következtében gyakoriak a vízminőség problémák, illetve ennek veszélyei. A felszíni vizek vízminőségi problémáit az esetek túlnyomó többségében a vizek szervesanyag és tápanyag terhelése okozza.
- Magyarország gazdag termálvizekben, azonban a hosszú távú, éves utánpótlást meghaladó vízkitermelések vízszintsüllyedést, illetve nyomáscsökkenést és a hévíztárolók lehűlését okozhatják. A kitermelt, majd a felszíni vizekbe vezetett termálvíz által okozott sóterhelés vízminőségi problémát, illetve a vízi ökoszisztéma átalakulását eredményezheti.
- Gyakori, hogy adott éven belül ugyanazon a területen egyszerre jelentkezik a vízelvezetési és vízpótlási igény, folyamatosak és jelentősek az ár- és belvízkárok. Az ország egynegyede olyan mély fekvésű sík terület, amelyről természetes úton nem folyik le a víz. A 4,5 millió ha szántóterületnek mintegy 10-15%-át gyakran évenként időszakosan káros felszíni víz – belvíz – borítja.
- A kül- és belterületi vízelvezető rendszerek nincsenek összehangolva, a lakott területek (belterületek) elöntése tekintetében az ország településeinek közel harmada fokozottan veszélyeztetett. A települések

jelentős részén nincs megfelelő vízelvezető rendszer, illetve a korábban is vízkár által veszélyeztetett területek beépítése rendszeresen visszatérő gondot okoz.

- A biológiai sokféleség csökken, az élőhelyek, élővilág veszélyeztetett, a természetes/természetközeli élőhelyek jelentős része mára már eltűnt, az agresszív idegenhonos fajok elterjedése jellemző.
- A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő fajok természetvédelmi helyzete az európai átlagnál is kedvezőtlenebb. Számos hazai növényfaj és a hazánkban megtalálható fajok 20-25 %-a veszélyeztetetté vált.
- Magyarország területe kedvező agroökológiai feltételekkel rendelkezik, azonban nem mindenhol az adottságoknak, a környezetérzékenységnek megfelelő a földhasznosítás, a művelés intenzitása. A hagyományos, a táji-természeti adottságokhoz alkalmazkodó gazdálkodási módok háttérbe szorulásával a biológiai sokféleség mellett a hazai tájak változatossága (tájhasználat, tájképi adottságok stb.) is csökken.
- A természeti adottságokhoz gyakran nem illeszkedik a területhasználat, ezzel összefüggésben folyamatosan jelentkezik többek között a művelési kockázatok és mezőgazdasági károk is.
- A mezőgazdasági földterület és a zöldfelületek kiterjedése csökken, a zöldfelületek elaprózódnak, a köztük lévő funkcionális kapcsolat megszűnik, az ebből adódó káros hatások erősödnek. A gazdaságilag mára elértéktelenedő gyepek természeti szempontú leromlása következik be.
- Hiányzik a környezeti és táji szemlélet a lakosságnál, a vállalkozóknál és a gazdálkodóknál, azt korlátként érzékelik, meghatározóak a környezetet erősen terhelő életmód- és gazdasági minták.
- Az ökológiailag (gazdaság és táj szinten) zárt gazdálkodási modellek helyett nyílt iparszerű rendszerek és folyamatok jellemzők.
- A környezeti terhelés nem jelenik meg a költségekben, azt a vállalkozások áthárítják a közösségre.
- A fenntarthatósági, környezeti kritériumokat vállaló (európai) termelő a világpiacra versenyhátrányban van, mert költségei nagyobbak azon országok termelőinél, ahol ilyen kritériumok nincsenek.

2.3. Értékeink, amelyekre a kilábalást építeni lehet

A problémák megoldásában a változtatások végrehajtásában támaszkodhatunk saját értékeinkre, azok segíthetik a válságból való kilábalást. Lássuk ezeket az erősségeinket, értékeinket!

- A régmúltban is hagyományosan agrártermelésre alapozó ország kiváló termőterületi adottságokkal, a termeléshez ideális éghajlati tulajdonsággal és a mindezekkel élni kívánó gazdálkodókkal rendelkezik.
- A jó minőségű hazai termékek iránt növekvő hazai kereslet kielégítése mellett mezőgazdasági termékeink korábbi jó hírnevének köszönhetően feleleveníthetjük határon túli piaci kapcsolatrendszerünket.
- Magyarország élelmiszer-önellátásának lehetősége adott, élelmiszertermelési kapacitásunk akár 15 millió ember ellátását is lehetővé teszi. A növekvő import ellenére az agrár- és élelmiszer exportértékesítés révén az export - import szaldó folyamatosan pozitív, exportkapacitásunk jelentős.
- Az ország GMO mentessége nagyon fontos piaci versenyelőnyt (is) jelent számunkra.
- Agroökológiai adottságaink változatos termékszerkezetet tesznek lehetővé, a szántóföldi növénytermesztés, a kertészet, a rét- és legelőgazdálkodás, az állattenyésztés megfelelő fejlesztések esetén komoly potenciállal rendelkezik.
- A tájfajták, őshonos fajták, saját tenyésztésű intenzív fajtáink jelentős termelésbiztonsági, alkalmazkodást lehetővé tevő potenciált jelentenek, melyekre a táji adottságokhoz alkalmazkodó, azokra ráerősítő gazdálkodást építeni lehet. Ennek génbanki hálózata Magyarországon még rendelkezésre áll.
- Természeti értékeink világviszonylatban is egyedülállóak. Fontos szerepet játszhatnak az értékközpontú vidéki/helyi identitás erősítésében, a helyi értékekre épülő turizmus fejlesztésében, illetve a klímaváltozás káros hatásaival szembeni védekezésben. Természetes és természetközeli élőhelyeink a mezőgazdasági termelés szempontjából is alapvető ökológiai szolgáltatásokat nyújtanak.
- A hazai erdők területe növekszik, természeti állapota javul, az erdőgazdálkodásban a körzeti erdőtervezésnek és az erdőfelügyeleti rendszernek köszönhetően erősödik a fenntarthatóság szempontjainak figyelembe vétele. Az erdőtelepítések, az erdők állománynevelése, a természetközeli erdő- és vadgazdálkodási módszerek terjedése jelentős vidéki foglalkoztatási kapacitást jelent.
- Az egyéni gazdaságok azonos területre vetítve nagyobb foglalkoztatási kapacitással rendelkeznek, mint a nagygazdaságok. E kisebb mozaikokból építkező, rugalmasabb és színesebb gazdaság szerkezethez lényegesen többféle tevékenység – helyi feldolgozás, vendéglátás, kézművesség, kisipar vidéki (falusi, ta-

nyasi, öko- és egészség-) turizmus stb. – társítható, mint az általában leegyszerűsített gazdálkodási szerkezetű nagybirtokhoz. Ezek erősítésével tovább növelhető a vidéki munkahelyteremtés.

- A helyi termelés, feldolgozás és értékesítés, a helyi termékek szervezett bejuttatása a kiskereskedelem rendszerébe helyi és nemzetgazdasági szinten is számottevő piaci szegmenst jelenthet.
- A magyarság körében máig élő népművészeti, kézműves és kismesterségi hagyományokkal találkozhatunk, még élnek, alkotnak azok a mesterek, akik ennek évezredes tapasztalatanyagát át tudják adni. A népművészet és a kézművesség nem csupán hagyomány, örökség, hanem komoly foglalkoztatási kapacitással rendelkező gazdasági ág is, amelynek vidéki környezetben a jövőben is fokozott jelentősége lehet.
- A vidéki gazdag építészeti örökség, mint pl. a várak, kastélyok jelentős történelmi értéket képviselnek, amelyek a vidéki turizmus egyik kitörési pontjává válhatnak.
- Magyarország jó agro-ökológiai adottságokkal rendelkezik a mező- és erdőgazdasági melléktermékek hasznosítására épülő, kis léptékű, helyi energiatermelési, ellátási megoldások számára, amelyek gazdasági és foglalkoztatási kapacitást is jelentenek.
- Gazdag termálvíz készletünk hatékonyabb hasznosítása újabb kitörési pontot jelenthet a vidék számára, nemcsak a kertészeti növénytermesztés, de a vidéki települések termál-gyógyvízre alapuló, helyi termékspecialitásokat is kínáló falusi, kisvárosi, minőségi vendéglátás által.
- A vidék táji szépsége, környezeti minősége, önellátási és megélhetési potenciálja miatt felértékelődik, lehetőséget ad az egészséges életre, az autonóm és fenntartható életmódra.
- Vannak még olyan fiatalok, akik jövőjüket vidéken, és a megélhetés lehetősége esetén a mezőgazdaságban, egyéb vidéki gazdasági tevékenységekben képzelik el.

A kialakult helyzet, a vidékstratégiai kihívások, a megoldásra váró problémák feltárását és a kilábalást segítő értékeink vázlatos leltárát követően lássuk hát **a magyar vidék jövőképre vonatkozó elképzeléseket**, a „*Merre menjünk?*” kérdésére adható válaszokat.

3. Merre menjünk? A hosszú távú jövőkép.

Jövőképünk megrajzolása igen gazdag, évezredes **gazdálkodási hagyományainkból** és **abból** – a „*Vidéki Térségek Európai Kartája*” által 1996-ban megfogalmazott – **alapelv**ből indul ki, hogy: **„Város és vidéke közös sorson osztoznak, a vidék gerince pedig a mezőgazdaság.”** A mezőgazdaságnak azonban nem minden formája és rendszere képes a vidék megerősítésére, népességmegtartó képességének növelésére, természeti értékeinek megőrzésére és a természeti erőforrások fenntartható hasznosítására. **A Kárpát-medence adottságai, környezeti feltételei valamint a magyarság több, mint ezeréves, itt felhalmozott tudása és összegyűjtött, kiváló minőséget adó helyi fajtái** a mai – zömében iparszerű, tömegtermelő – **mezőgazdálkodásnál sokkal jobb lehetőségeket kínálnak.**

Magyarország szándékaink szerint tehát olyan ország lesz, ahol az európai többfunkciós, minőségi mezőgazdaság, a környezet- és tájgazdálkodás válik általánossá. Ez a mezőgazdaság úgy állít elő értékes, szermaradvány-mentes, egészséges és biztonságos élelmiszereket valamint helyi energiát és egyéb nyersanyagokat, hogy közben védi talajainkat, ivóvízbázisainkat, az élővilágot, a tájat és benne az embert, közösségeit és kultúráját. Egyúttal munkát, megélhetést és elfogadható jövedelmet is biztosít a lehető legtöbb ember számára.

E minőségi és jövedelmező mezőgazdálkodás a magyar vidék gazdasági fejlődésének, a vidéki foglalkoztatás növelésének a záloga. Ebben **minden vállalkozásnak** – legyen az kis-, közepes- vagy nagyüzem – **meg van a maga helye és szerepe.** A jövedelmező gazdálkodás a beszerzési, hitelezési és értékesítési **összefogás** erősítését, a termelés és feldolgozás vertikális integrációját, a koncentrált élelmiszerkereskedelemmel szembeni egységes fellépést kíván. A gazdálkodók közös beszerző és értékesítő szervezetei jelentenek garanciát arra, hogy a koncentrált termelőeszköz kereskedelemmel és értékesítési csatornákkal szemben erősíthessék alkupozícióikat.

E gazdálkodás **elsődleges célja** a hazai és kiviteli célú **élelmiszertermelés**, illetve a **takarmánytermesztés** biztosítása, megteremtve ezáltal a biztonságos **hazai élelmiszerellátást**. A biztonságos élelmiszerellátást, a magas hozzáadott értékű feldolgozóipart, a vidéki foglalkoztatást egyaránt a változatos termékszerkezetű mezőgazdaság biztosítja. **Ezt nem veszélyeztethetik az energiapolitikai célkitűzések és vállalások.** Az energiamérleget vizsgálva sem célszerű az energiacélú növénytermesztésre történő túlzott átállás. Helyette a melléktermékekre, hulladékokra és egyéb biomasszára alapuló, helyi energiatermelés rendszereit támogatjuk.

Ez a mindenütt – gyengébb termelési adottságú, ám környezeti, természeti szempontból általában annál értékeesebb területeinken is – **jelen lévő („területfedő”)**, a tájak eltérő természeti adottságaihoz és gazdálkodási tradícióihoz **alkalmazkodó, életképes mezőgazdaság az egyéni/családi kis- és középbirtokok meghatározó szerepére épül**. Ez biztosítja a tulajdonosi szemléletből fakadó „jó gazda gondosságát”, az egymást követő generációk közti felelős viszonyt, valamint azokat a foglalkoztatási, minőségi termelési, élelmészeti és környezeti teljesítményeket, amelyek az egész társadalom számára és a vidék hosszú távú megmaradása szempontjából egyaránt létfontosságúak. Ez a ma még 200 ezres regisztrált – élethivatásszerűen mezőgazdasági tevékenységből élő – magángazdálkodói kör, továbbá a mintegy 400 ezres félig önálló, részfoglalkozású, részben a mezőgazdaságból jövedelemhez jutó gazdálkodói kör adja az agrárfejlesztés fő célcsoportjait.

Ha csupán a – köz számára egyik legfontosabb – **foglalkoztatási, munkahely-teremtési képességét vizsgáljuk**, már ez alapján is **világossá válik az egyéni/családi gazdálkodás vitathatatlan előnye**. Az egyéni gazdaságok – az u.n. „nem fizetett” önfoglalkoztatás, részfoglalkoztatás és a kiegészítő időszakos bér munka teljes munkaidős foglalkoztatásra átszámított, **azonos területre vetített – lényegesen nagyobb** (mintegy négyszeres) **foglalkoztatási kapacitása** azt jelzi, hogy egyedül az egyéni/családi gazdálkodás általánossá tételével is a mezőgazdasági alaptervekenységben jelentősen növelhető lenne a foglalkoztatás. Ráadásul e kisebb mozaikokból építkező, rugalmasabb és színesebb gazdaság szerkezetéhez lényegesen **többféle tevékenység** – helyi kézművesség, feldolgozás, értékesítés, vendéglátás, vidéki (falusi, tanyasi, öko- és egészség-) turizmus stb. – **társítható**, ami tovább növelheti e vidéki munkahelyteremtő kapacitást. **A válságkezelésben megmutatkozó különbségek** is szembeűnőek, hiszen amíg a tőkés társaságok termelésűcsökkentéssel, leépítéssel, addig a fenntartásban érdekelt egyéni/családi vállalkozások a termelés szerkezetének gazdagításával, a feldolgozottság növelésével, közvetlen értékesítéssel stb. reagálnak.

E kisebb mozaikokból, családi gazdaságokból építkező gazdaság szerkezetben a gazdák a piaci versenyben való helytállás érdekében – a köz által közpénzekből is támogatott – **önkéntes beszerzési, tárolási, feldolgozási és/vagy értékesítési társulások, szövetkezeseket hoznak létre**, így szerevezve meg a termeléstől az értékesítésig tartó teljes vertikum nyereségét, megosztva azon a fogyasztókkal.

A szuverén, erős, a jövőben bízó, létében nem fenyegetett, tényleges döntési helyzetben lévő (és döntéseieért maga is felelősséget vállaló) **gazdatársadalom és vidéki polgárság** létrejöttének alapját a vidék és a város, a termelő és a fogyasztó közti szolidaritáson, az egymásra utaltság felismerésén nyugvó, „**új társadalmi szerződés**” adja. A leírt agrármodellre valamint ezen erős gazdatársadalomra és vidéki polgárságra támaszkodva megvalósul a vidékpolitika fő célja: **a vidéki térségekben, falvakban és kisvárosokban a hagyományokra épülő polgári életvitel meghonosodása, életképes vidék létrehozása**.

Megerősödnek a nemzeti együttműködés rendszerének legfontosabb tartópillérei: a haza, a helyi közösségi értékek, a család és az erkölcsi normák, a hit, továbbá a hagyományok, tradíciók tisztelete, megbecsülése, a szolidaritás és a gyengék felkarolása, a környezet, a teremtett világ iránti felelősség, valamint a magán-(családi, egyéni)-tulajdonra épülő gazdaság.

A vidéki polgárság megerősödését a **több lábon álló, sokszínű vidéki gazdaság** is szavatolja. A tájak jó állapota és a kor színvonalának megfelelő infrastruktúra a vidéket vonzó lakhellyé és turisztikai célponttá teszi. A változatos vidéki gazdaság kiterjed a nem mezőgazdasági – de alapvetően a termőföldhöz, a mezőgazdasághoz kapcsolódó – tevékenységekre, az ezekre irányuló **mikro-, kis- és közép vállalkozásokra**.

A termelői-fogyasztói közösségek, „Hangya típusú” térségi szövetkezesek, valamint a helyi és regionális termékek és piacok továbbá a helyi pénzek is hozzájárulnak a **térségek gazdasági autonómiájának növekedéséhez és a munka hasznának helyben tartásához, az önfoglalkoztatás és az önállóság mértékének növeléséhez**. A megerősödő családok, önálló gazdasági egységek, erős civil szféra és helyi közösségek, autonóm kistérségek és azok együttműködése, **a kis egységek hálózata** adja a nemzeti együttműködés rendszere, a „nép-párti” jövő legfőbb erejét, a nemzetegyesítő Kárpát-medencei ökológiai, társadalmi és gazdasági tér megvalósításának lehetőségét.

Természetessé válik **az ellátás, az alapvető szolgáltatások** (az önkormányzati hivatal, az egészségügyi ellátórendszer, a posta, a helyi közlekedés, stb.) **megléte, fenntartása és fejlesztése**, továbbá megőrzése, féltő **gondozása mindannak** (a templomnak, az iskolának, a helyi kultúra és közösségi együttlét intézményeinek), **ami meghatározza a helyi társadalom, a falusi és kisvárosi közösségek identitását**. Az életminőség javításának mindennapos eszközévé válik továbbá a **falumeújítás és -fejlesztés** valamint a **természeti és kulturális örökség védelme**.

Mindez azonos életésélyeket, de más jellegeket biztosít városban és vidéken, ezzel a **választás** – kényszerektől mentes – **tényleges lehetőségét** kínálva a haza valamennyi polgára, a nemzet valamennyi tagja számára.

E jövőkép eléréséhez jelentős változtatásokra van szükség a vidékpolitikában. Lássuk e **változtatás** legfontosabb **alapelveit, súlypontjait és fő célkitűzéseit**.

4. Stratégiai alapelvek, célok, területek, teendők és nemzeti programok

4.1. Alapelvek

4.1.1 Erős ökoszociális állam

A **stratégia megvalósítása** a közjó szolgálatában álló, a közösségi és környezeti érdekek szerint beavatkozó, méltányos – azaz az „**ökoszociális**” **piacgazdasági modellt követő – erős államot feltételez**. Ennek jegyében megfogalmazódó érték központú, a természeti és közösségi, kulturális értékeket megbecsülő, fenntartó, építő vidékpolitikai szemléletre van szükség, melyben a gazdaságfejlesztést a társadalmi és ökológiai kérdések egészével együttesen kezeljük. Az erős állam felelős és következetes: érvényesíti a – családtól a nemzetig terjedő – helyi közösségek érdekeit, továbbá azokat az alapelveket, amelyek a környezethasználat helyes módjára (elővigyázatosság, megelőzés), a felelősség vállalására (szennyező fizet), a közérdekből fakadóan az együttműködés és átláthatóság fontosságára (tájékoztatás, nyilvánosság) hívják fel a figyelmet.

4.1.2 Közösségi hasznosulás és méltányos elosztás

A vidék- és agrárpolitikai beavatkozásoknak, különösen a támogatáspolitikai eszközök, a **közpénzek felhasználásának közösségi érdeket** kell szolgálniuk, közösségi hasznokat kell eredményezniük. Ilyen a munka- lehetőségek biztosítása, a megélhetés biztonságának növelése, a természeti erőforrások mennyiségi és minőségi megőrzése, az életminőség javítása, a közösségek megerősítése, a kulturális örökség megőrzése. A támogatások közjó szempontú hatásvizsgálatára sokkal nagyobb hangsúlyt kell fektetni. A támogatásmaximalizálás önmagában nem cél, állandó és jelentős külső támogatásokra nem lehet fenntartható jövőt alapozni. Fontos továbbá, hogy a támogatásokhoz az érintett célcsoport minél szélesebb köre jusson hozzá, az ilyen értelemben is társadalmi hasznót eredményezzen egy-egy vállalkozás kiemelt támogatása helyett. A támogatásokat átláthatóan, minél egyszerűbben kell célba juttatni.

4.1.3 Rendszerszemlélet

A vidék fejlődésének egyik legnagyobb gátja, hogy a fejlődést biztosító, befolyásoló **szakterületek és szakpolitikák** egymással nemcsak, hogy nem kellően összehangoltan, de gyakran ellentétes célokat megfogalmazva működnek. Ezért mind nagyobb teret kell kapnia a teljességre törekvő megközelítésnek (összefüggések vizsgálata, hatásfolyamatok feltárása), a rövid, közép és hosszú távú szempontok egyidejű figyelembe vételének. Elengedhetetlen a tevékenységek valamennyi várható hatásának megismerése és mérlegelése. Alapvető a **területiség, mint átfogó rendező elv** figyelembe vétele, a fenntartható térhasználat és az egymást erősítő területi hatások megvalósítása, a környezeti, társadalmi és gazdasági adottságokhoz illeszkedő, területileg különböző beavatkozások kialakítása. A vidékstratégia végrehajtásának kulcsfeltétele a **támogatási rendszerek** összehangolása, az álláspontok és a megoldások egy irányba mutató közelítése.

4.1.4 A helyi gazdaságra és a hálózati jellegű együttműködésekre építkezés

A **helyi gazdaság és társadalom megerősítése és a hálózati gazdaság kialakítása** a vázolt jövőkép elérésének egyik kulcskérdése. A kis léptékű, nagy központok nélküli, hálózati gazdaság csökkenti a társadalom kiszolgáltatottságát, működésének, élelmezésének – raktározási, hűtési, szállítási, kereskedelmi, hirdetési („*tranzakció*”) – költségeit. Azzal pedig, hogy közel hozza a termelőt a fogyasztóhoz, növeli a közösség élelmezési és élelmiszerbiztonságát, jelentősen csökkenti az energia, a csomagolóanyag és az adalék-anyag felhasználást, s ezzel védi a környezetet is. A Kárpát-medence magyarsága számára tehát a kis területi egységek gazdasági önrendelkezése és együttműködése jelentheti a járható utat. Ennek jegyében törekednünk kell a tájegységek önálló termelésére, a **helyi mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, ipar, kereskedelem** fejlesztésére, amely a földrajzi és kulturális hagyományainkból fakadó termelési módjainkra, terményeinkre, hagyományos növény- és állatfajtáinkra, helyi üzemeinkre alapulhat, mint ahogy fontos a helyi energiatermelés és -ellátás is. Mindezek fejlesztése munkaalkalmakat teremt a helyi közösségek számára. Meg kell őriznünk a helyi természetet, és egészséges, helyi termékeket kell biztosítanunk a helyi fogyasztóknak. A **fenntartható helyi közösség** egyik

alapvető működési elve, hogy mindig a helyi szükségleteket kell előbb kielégíteni. Fontos továbbá, hogy fejlesszük a kisméretű, helyi üzleti és ipari tevékenységeket, mikro-, kis- és középvállalkozásokat, a helyi értékesítés és feldolgozás egységeit, minél inkább helyi energiaforrásokat használjunk, a pénz a lehető legtávolabb a helyi közösségen belül forogjon, és a falusi közösség legyen mindig kapcsolatban a közeli város közösségével. **A mezőgazdaság első számú és legfontosabb piaca a helyi és a hazai piac.** Ezzel lakosságunk élelmiszerellátása nagyjából biztosítható. A fennmaradó hazai ellátási hányad és az export árualap megtermelése a nagyobb vállalkozásokra marad. Ezzel egy egymásra épülő, egymást föltételező vállalkozói, üzem- és birtokszervezet alakulhat ki.

4.1.5 A helyi közösségek részvétele a fejlesztésekben

A kormányzati vidékpolitikai célkitűzések megvalósítása a helyi szereplőkön múlik, ezért kiemelten fontos a helyi társadalom „felrázása”, bekapcsolása a vidéki települések, térségek jövőjének megtervezésébe, alakításába.

4.2. Stratégiai célkitűzések

A stratégia fő célkitűzése olyan átfogó vidékfejlesztési program megvalósítása, amely a természeti erőforrás-gazdálkodás, a mezőgazdaság és a nem mezőgazdasági tevékenységet folytató vidéki vállalkozások együttes fejlesztésén keresztül széles rétegeknek nyújt esélyt a felemelkedésre. Egyúttal lehetőséget teremt természeti és táji értékeink megőrzésére, egy élhető környezet fenntartására, a kistelepüléseken élők életminőségének átfogó javítására, a vidéki élet becsületének és vonzerejének helyreállítására. Ezen fő stratégiai célkitűzés elérése érdekében az **alábbi átfogó célokat fogalmazzuk meg:**

1. a vidéki munkahelyek megőrzése, gyarapítása;
2. a vidéki népesség megtartása, a demográfiai egyensúly helyreállítása;
3. az élelmezési és az élelmiszerbiztonság szavatolása, a kiszolgáltatottság megszüntetése;
4. agrár- és élelmiszergazdaságunk életképességének növelése, piaci pozícióinak javítása, a növénytermesztés és az állattartás egyensúlyi arányának helyreállítása;
5. az ivóvízbázisok védelme, a vízkészletek, a talajok továbbá a természetes élővilág és a tájak megőrzése, a környezetbiztonság növelése;
6. helyi erőforrásokra és rendszerekre is támaszkodó energiaellátás, energiabiztonság, a kiszolgáltatottság csökkentése;
7. a vidéki életminőség javítása, a vidéki gazdaság több lábra állítása;
8. a város és vidék szoros kapcsolatának helyreállítása.

4.3. Stratégiai területek és teendők

A stratégia központi célkitűzését és átfogó céljait hét stratégiai területen, nemzeti és térségi programokon keresztül kívánjuk megvalósítani. E stratégiai területeket és kapcsolataikat az átfogó célkitűzésekkel szemlélteti az **1. ábra** (melléklet). Lássuk ezeket a stratégiai területeket és az azokon megfogalmazódó teendőket!

4.3.1 Természeti értékek védelme, fenntartható természeti erőforrás- és tájgazdálkodás

A természeti erőforrás-gazdálkodás nemzeti hatáskörben tartását, **a természeti javak feletti önrendelkezés** megtartását nemzeti szuverenitásunk kulcselemének tekintjük. **A fenntartható természeti erőforrás-gazdálkodás** megvalósítása érdekében az alábbi **teendőket** fogalmazzuk meg:

- **A mezőgazdasági termelés alapját képező termőföld** mennyiségi és minőségi védelme érdekében tovább erősítjük a termőföldvédelem törvényi garanciáit és gazdasági eszközrendszerét.
- **A vízkészletek** mennyiségi és minőségi megőrzése, a víz visszatartása és fenntartható hasznosítása érdekében átfogó programot alkotunk. Ennek keretében:
 - megerősítjük az árvíz- és belvízvédelmet, átalakítjuk annak szemléletét és rendszerét;
 - termálvízkészleteink pontosabb megismerésére, megtartására és nemzeti érdekű (többek között mezőgazdasági) hasznosítására komplex programot dolgozunk ki;
 - az ivóvízbázisaink feltárására valamint hasznosítására szolgáló infrastruktúrát állami vagy önkormányzati tulajdonban tartjuk;
 - felszíni és felszín alatti vízkészleteink védelme szempontjából a csatornázás, a szennyvízkezelés elsődleges fontosságú feladat, amelyet országos programként működtetünk;

- az ország területére érkező vízkészletek minél nagyobb hányadát visszatartjuk, helyben hasznosítjuk, a víztakarékos, a táji adottságoknak is megfelelő öntözéses gazdálkodást, az édesvízi halászatot, a halastavak rendszerét fejlesztjük, kidolgozzuk a folyóvölgyek komplex, több szempontú (vízgazdálkodási, árvízvédelmi, gazdálkodási, öntözési, ökológiai, vidékfejlesztési) fenntartható hasznosítási programját, a meglévő programokat (pl. Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (VTT) a Tisza völgyben) haladéktalanul újraélesztjük, valamint a Duna-Tisza köze vízháztartási problémáinak orvoslására megoldásokat keresünk;
 - a vízvisszatartó és vízvezető csatornarendszert az állam irányításával és a helyi közösségekkel valamint a földhasználókkal együtt működtetjük, fenntartásukat közösségi eszközökkel is támogatjuk;
 - kiemelten kezeljük a folyók adottságaihoz alkalmazkodó, azok ökológiai állapotát nem veszélyeztető vízi áruszállítás és a közösségi közlekedés feltételeinek javítását, a vízi és a horgász turizmus önálló ágazattá történő fejlesztését, ám nem támogatjuk folyóink átalakítását, vízlépcsőkkel való beépítését.
- **A génkészletek megőrzése, a biológiai sokféleség (biodiverzitás) fenntartása, továbbá a minőségi agrárszerkezetváltás biológiai alapjainak megeremtése érdekében:**
 - megerősítjük a génbanki valamint a helyben való génmegőrzés intézményi, jogi és költségvetési kereteit, a génbanki tevékenységet is folytató kutatóhelyek megerősítésével és újraszervezésével állati és növényi génbankhálózatot hozunk létre;
 - működtetjük a haszonállataink és -növényeink genetikai értékeinek megőrzését és fejlesztését felügyelő nemzeti testületeket, amelyek feladata, hogy kiszolgáltatottságunkat e téren is megszüntessék, valamint részt vegyenek az ezt szolgáló szakmai stratégia és jogszabályok kidolgozásában;
 - őshonos növény- és állatfajtáink megőrzésére szolgáló génbankjaink hosszú távú fennmaradását szolgáló támogatási rendszert vezetünk be, a hasznosításukkal előállított termékeket az élelmiszerellátás hungarikumaivá tesszük;
 - erősítjük a nemzeti park igazgatóságok szerepét a génmegőrzésben és a régi magyar állatfajták természetvédelmi kezelésben történő alkalmazásában;
 - saját génkészleteinkre alapozva újraszervezzük és megerősítjük a hazai nemesítés és fajtaelőállítás intézményrendszerét és költségvetési finanszírozását.
- **A természetvédelem területén az alábbi célokat és teendőket tűzzük magunk elé.**
 - Hatékony jogszabályi környezettel, valamint stabil rendészeti és intézményi háttérrel óvjuk meg természetvédelmi oltalom alatt álló területeinket, élő- és élettelen természeti értékeinket.
 - Támogatjuk az Európai Unió biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma-szolgáltatások degradációjának 2020-ig történő megállítására irányuló célkitűzését, illetve a közösségi természetvédelmi irányelvek végrehajtását. Az ezt is szolgáló természetvédelmi intézkedések megvalósítását a Természetvédelmi Információs Rendszer (TIR) adatbázisára alapozzuk. A nemzetközi és hazai prioritásoknak megfelelően elősegítjük a természetvédelmi célú élőhely-rekonstrukciók megvalósítását.
 - Növeljük a gazdálkodók természet-közelí földhasználatának támogatási lehetőségeit a Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT), a Natura 2000 területek és a vizes élőhelyek támogatási lehetőségeinek bővítésével, különös tekintettel az agrár-környezetgazdálkodási intézkedésekre.
 - Elhárítjuk a Natura 2000 hálózat működése körüli nehézségeket. Felszámoljuk az e területek földhivatali bejegyzésének elmaradása miatt jelentkező hátrányokat, és egységes, átlátható nyilvántartási rendszert hozunk létre.
 - Erősítjük és a Kormányprogram céljaihoz igazítjuk a nemzeti park igazgatóságok működését és vagyonkezelését, a területükön gazdálkodók tevékenységét. Összehangolt és együttes gazdálkodási programokat (pl. ökológiai gazdálkodás, extenzív gyepgazdálkodás, őshonosok tartása stb.) indítunk a nemzeti parki területeken, és megvizsgáljuk a közös márkázott termékek együttes piacra jutásának lehetőségeit.
 - Növeljük az erdőgazdálkodás természetvédelmi programjának (erdő-környezetvédelem, erdőszerkezet átalakítás) támogatási lehetőségeit
- **Az energiaellátó nagyrendszereket és az ezek fölötti nemzeti szuverenitást fokozatosan visszaszerezzük, és ezzel valamint az ezt kiegészítő helyi energiatermelő, ellátó rendszerek fejlesztésével függőségünket, kiszolgáltatottságunkat csökkentjük. Az energiatermelést és szolgáltatást az élelmiszertermelés, a környezeti hatások és a vidéki foglalkoztatás elsődlegességét figyelembe véve szervezzük.**

- Felülvizsgáljuk a **föld mélyében rejlő természeti kincseink** kitermelési feltételrendszerét, koncessziós szerződési feltételeit.

4.3.2 Vidéki környezetminőség

A környezetvédelem legfontosabb feladatának a **környezeti elemek megóvását, tisztaságuk fenntartását**, valamint a **civilizáció okozta károk** (hulladékproblémák, talaj-, víz- és levegőszennyezés, zajártalom stb.) **elhárítását** tekintjük. A vidéki életminőség szempontjából kiemelt fontosságú, hogy **településeink környezeti állapota** javuljon. Ennek jegyében a **környezetvédelem területén** az alábbi célokat és **teendőket** tűzzük magunk elé.

- Támogatjuk az energiatakarékos építési technológiák és a környezetbarát fűtési rendszerek széles körű alkalmazását.
- Célul tűzzük magunk elé a közösségi közlekedés és a vasúti szállítás arányának növelését, a helyi élelmiszer- és egyéb árutermelés megvalósítását, a fogyasztási igények rövid távolságokon belüli kielégítését.
- Célunk a szelektív hulladékgyűjtés országos bevezetése, amelyet kedvező ár- és díjrendszerrel fogunk ösztönözni. Visszaállítjuk a betétdíjas palackok rendszerét. Az újratölthető és újrafelhasználható csomagolást pénzügyi és adópolitikai eszközökkel támogatjuk.
- A hulladékégetéssel szemben támogatjuk a hulladékszegény technológiákat és azok termékeit.
- Fellépünk a határokon átnyúló szennyezések, az „*ökogymatosítás*” ellen. A nemzetközi egyezmények szigorú betartásával elejét vesszük a hulladékok beáramlásának.
- A veszélyes vegyi anyagok gyártását, raktározását, szállítását és felhasználását környezetvédelmi szempontból folyamatosan monitorozzuk. A mezőgazdaságban a talajerő-utánpótlás természetes anyagait és módszereit (a szervesanyag-gazdálkodást) prioritásként kívánjuk kezelni.
- Kezdeményezni kívánjuk az Unió felé, hogy az állati eredetű hulladékok a sertés és baromfi takarmányozásban megfelelő kezelés után felhasználhatók legyenek. Ezzel Uniós szinten is jelentős – földrésznyi távolságokból szállított, GMO-s – szójaimport váltható ki.
- Célul tűzzük ki a talaj és vízkészletek megóvása érdekében a megfelelő gazdálkodási szemlélet széles körben való elterjesztését, a környezet fenntarthatóságát figyelembe vevő termelési mód alkalmazását.
- Egységes környezeti megfigyelő és monitoring rendszert alakítunk ki. A háttérintézmény-rendszert és a jogszabályi hátteret egységesítjük és egyszerűsítjük.

4.3.3 Föld- és birtokpolitika

Mindent megteszünk azért, hogy a **termőföld nemzeti hatáskörben** és a gazdálkodó családok kezében maradjon. A **családi gazdaság fogalmi rendszere megújítandó**: tevékenységi köre fontos részévé kell tenni az alapanyag-termelés mellett termékei feldolgozását, közvetlen értékesítését is. A családi gazdálkodó ismérvei, hogy helyben lakik, 300 ha földtulajdon, illetve bérelt földterület mértékig a maga gazdaságában termelt, maga vagy saját szövetkezete által feldolgozott, a végfogyasztónak értékesített mezőgazdasági és élelmiszerterméket állít elő, a gazdasága éves bruttó árbevétele pedig – mai árszinten – nem haladja meg a 100 millió Ft-ot. Az e gazdálkodási formát választókat külön támogatási, adózási, adminisztrációs szabályok illetik meg. Az egyszerű szabályozás és a feketegazdaság megszüntetésének követelményét szem előtt tartva a családi gazdaság feltételrendszerét vállaló kisebb termelők, a mezőgazdasággal kiegészítő jelleggel foglalkozók is e szabályozás alá kell tartozzanak.

A birtokpolitika középpontjába a **családi/egyéni gazdaságokat és azok társulásait** állítjuk. Ennek érdekében a **föld- és birtokpolitika terén** az alábbi **lépéseket** tesszük.

- A külföldi magánszemélyek valamint a bel- és külföldi tőkés társaságok 2014-ben lejáró földvásárlási moratóriumának időpontjára a földszerzés hazai szabályrendszerét úgy alakítjuk át, hogy ugyanolyan eséllyel vásárolhassanak külföldiek termőföldet Magyarországon, mint ahogyan a magyarok Európa más országaiban. Olyan kikötéseket teszünk a termőföld vásárlásához, haszonbérbe vételéhez illetve a mezőgazdasági üzem működtetéséhez, amilyeneket saját termőföldjük védelmében az EU más tagállamai is alkalmaznak.
- Haladéktalanul kidolgozzuk a spekulatív célú, illegális földszerzések („*zebszerződés*”-ek) realizálását megakadályozó jogszabályokat.
- A termőföld és talaj védelmének érdekében megfelelő szabályozás kidolgozásával korlátozzuk a zöldmezős beruházással terjeszkedő ipari parkokat és lakópark célú befektetéseket, támogatva egyben a felhagyott iparterületek ipari, lakó és közösségi funkciókra történő újrarahasznosítását.

- Mezőgazdasági üzemszabályozást vezetünk be, melynek keretében olyan – az EU más tagállamai által is alkalmazott – kikötéseket teszünk a termőföld vásárlásához, haszonbérbe vételéhez illetve a mezőgazdasági üzem működtetéséhez, mint pl.:
 - a kötelező helyben lakás;
 - érdekképviselési és/vagy helyi önkormányzati támogató nyilatkozat; valamint
 - a helyi gazdálkodási kultúra elsajátítását igazoló, mezőgazdasági szakmai képesítés és/vagy gyakorlat megszerzése;
- Felgyorsítjuk az osztatlan közös földtulajdonok igény szerinti kimérését és a tulajdonosok birtokba helyezését, egymás közötti adásvételét, illetve a fennmaradó/felajánlott területek állami felvásárlását.
- A birtokviszonyok mielőbbi rendezése és az 1995. évi XCIII. törvény kapcsán érintett több ezer jogosult személy megfelelő kártalanítása érdekében folytatjuk a védett természeti területek helyreállítását célzó, törvényben előírt földvásárlásokat.
- Annak érdekében, hogy a termőföld korlátlan szétaprózódását illetve az örökösök aránytalan teherviselését megakadályozzuk, módosítjuk az örökösödési törvényt.
- Erősítjük az állam pozícióit a földpiacon. A Nemzeti Földalap (NFA) intézményrendszerét úgy működtetjük, hogy az a kis- és középüzemek földszükségleteinek, tartós földbérleti igényeinek kielégítését, életképes üzemméretté szerveződését, továbbá a közérdekű helyi önkormányzati és állami földkészlet-gazdálkodás céljait szolgálja. Ennek érdekében mindenként előtérbe kell helyezni az állami termőföld vagyronról, annak állapotáról. Csak jogilag és mérnökiileg rendezett, megfelelően nyilvántartott földrészeket képezhetik tárgyát a Nemzeti Földalap tranzakcióinak.
- Az állam kezelésében lévő nemzeti földvagyron felhasználásával és az önkéntes földcsere elősegítésével haladéktalanul megkezdjük a gazdákkal és a helyi közösségekkel egyeztetett és általuk szervezett birtokrendezést, tagosítást.
- Demográfiai földprogramot indítunk, melynek keretében a termőföld tartós (25-50 éves) bérbe adásával és egyéb eszközökkel segítjük a népesedési helyzet javítását és a generációváltást, örökölhető földbérleti jog keretében földet juttatunk a fiatal, gazdálkodni szándékozó pároknak, olyan kikötéssel, hogy az egyéb kedvezményekkel is támogatott fiatal család:
 - letelepszik,
 - gazdálkodik, valamint
 - 2 vagy több gyermek világra hozatalát és felnevelését is vállalja.
- A vidéki szociális feszültségek oldására az önkormányzatok közreműködésével időszakos földhasználatot biztosítunk a szociális helyzet miatt erre rászoruló valamint a föld megművelésére alkalmas és vállalkozó népességnek.
- Törvényi eszközökkel is a lehető legszűkebb keretek közé szorítjuk a földtől és a termeléstől elváló kvóták és támogatási jogosultságok, mint vagyoni értékű jogok spekulatív kereskedelmét.
- A „földért életjáradékot”, a családtól a lét alapját elvonó – előző kormány által preferált – program helyett a családi gazdálkodás folytonosságát és a generációnkénti megújítás lehetőségét kínáló európai támogatási megoldásokat – a családon, rokonságon belüli illetékmentes „gazdaságátadási támogatást” és a „fiatal gazdák induló támogatását” – részesítjük előnyben.
- Kiemelt figyelmet fordítunk arra is, hogy – akárcsak Európában – autonóm (önfenntartó, önellátó, félig önellátó) részfoglalkozású családi gazdaságok is tartósan fennmaradhassanak.

4.3.4 Fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika

Az agrárszerkezet- és termeléspolitikának a **többfunkciós mezőgazdaság** minőségi termelési, élelmiszer- és élelmiszerbiztonsági, energetikai, környezetbiztonsági és foglalkoztatási céljait kell szolgálnia. Olyan gazdálkodási rendszereket támogatunk, amelyek

- **jó minőségű**, szermaradvány-mentes, egészséges és biztonságos élelmiszereket, **színesebb termékkínálatot** adnak;
- **kevesebb fosszilis energiát használnak**, így kevésbé kiszolgáltatottak a távoli energetikai piacoknak;
- **biztosítják a fenntartható környezethasználatot**, a mezőgazdasági rendszerekhez kötődő természeti értékek megőrzését;

- kedvezőbb környezeti és táplálkozási, népegészségügyi hatásai következtében **kisebb társadalmi** – környezetvédelmi, egészségbiztosítási – **költségekkel járnak**; végül, de nem utolsó sorban
- **lényegesen több munkahelyet teremtenek**, több családnak adnak munkát és megélhetést a vidéki térségekben, mint a centralizált, iparszerű mezőgazdasági rendszerek.

E környezet- és tájgazdálkodás rendszerek elterjesztése érdekében az alábbi **teendőket** foglalmazzuk meg.

- Támogatjuk a tájak eltérő adottságaihoz igazodó, saját tradícióinkra, továbbá a növénytermesztés és állattartás, valamint az erdőgazdálkodás tájra jellemző egyensúlyára épülő földhasználati szerkezet kialakítását, az ökológiai gazdálkodás, az agrár-környezetgazdálkodás fejlesztését.
- Rendelkezésre álló eszközeinkkel segítjük a magasabb hozzáadott értéket és nagyobb foglalkoztatást eredményező ágazatokra épülő termelési szerkezetváltást.
- Új alapokra helyezzük az 1970-es években már megfogalmazott fehérjeprogramunkat, amellyel képesek leszünk a takarmányozásban és az élelmiszereinkben felhasznált fehérjehordozók hazai megtermelésére, ezzel humán-egészségügyi kockázatokat hordozó fehérjeforrások (pl. GM-szója) kiváltására.
- Az Európai Unió által is preferált elővigyázatosság elvét követve fenntartjuk az ország GMO-mentességét, a génmódosított növényfajták vetőmag-forgalmazásának és szabadföldi termesztésének tilalmát.
- Újraépítjük és megerősítjük a hagyományos haszonnövény és haszonállat fajtáink, génkészleteink fenntartását végző génbanki, továbbá a tájgazdálkodást megalapozó kutatóintézeti hálózatunkat, megerősítjük az erre alapuló hazai nemesítést.
- Kiemelten fejlesztjük az ökológiai gazdálkodás rendszereit, valamint a kertészeti (zöldség, gyümölcs, szőlő, bor, gyógy- és dísznövény) ágazatokat.
- Az ország távlati, 27 %-os erdőszültségeinek elérése érdekében az erdőtelepítések ütemét fokozzuk.
- Az erdőgazdálkodásban az ökológiai és ökonómiai érdekek egyensúlyát megteremtő módszereket terjesztünk el, elősegítve egyúttal az erdők védelmi szerepének erősödését.
- Ösztönözzük, hogy a falusi portákon újra megjelenjen az apróállat, az őshonos baromfi, sertés.
- Elősegítjük az állattenyésztés minőségi fejlesztését. A támogatások odaítélésénél előnyben részesítjük a többhaszonvételű, a hagyományos és a gyepre alapozott, legeltetési állattartási rendszereket és ágazatokat, továbbá az őshonos állatfajtáink tartását, az ezekből származó termékek feldolgozását és piacra juttatását.
- A családi gazdaságok és vállalkozások önkéntes összefogásának, integrációjának támogatásával is javítjuk e kisebb gazdasági egységek piaci alkupozícióját. Segítjük az önkéntes gazdátársulatokat a tároló, feldolgozó, értékesítő kapacitások megteremtésében.
- Hosszú távú gazda-hitelprogramot indítunk, a kis- és közepes gazdaságok, vállalkozások tevékenységét, fejlődését segítő pénzügyi konstrukciókat működtetünk, továbbá speciális finanszírozási igényeiket kielégítő vidék/gazdabank-hálózatot hozunk létre.
- Szaktanácsadási és szakoktatási rendszereink átformálásával, a hazai agrárkutatás-fejlesztés gyakorlat-orientált megerősítésével segítjük a hazai termelők versenyképességének növekedését, erősítjük a hazai agrár- és élelmiszergazdaság innovációs képességét.
- Komplex vidéki vagyonvédelmi programok kidolgozását kezdeményezzük.

Az agrárgazdaság egyes fontos területeivel kapcsolatban különösen az alábbi intézkedéseket emeljük ki.

- Az állattenyésztő ágazatokban – e munkaerő-igényes területek fejlesztése érdekében – optimális gazdasági környezetet teremtünk a kisebb gazdálkodók termelését integráló vállalkozások számára.
- Megteremtjük az állami részvétel lehetőségét egyes állattenyésztő ágazatok integrációs tevékenységében, különös tekintettel a foglalkoztatás és a helyi ellátás szempontjaira.
- A korszerű, európai versenytársainkkal helyt állni képes állattenyésztés megteremtése érdekében támogatjuk a működési költségeket (energia, takarmány) csökkentő technológiai fejlesztéseket, ezekre kiemelt figyelmet fordítunk.
- Gabonatermelő képességünkre alapozva fejlesztjük az elsősorban abrakfogyasztásra épülő sertés- és baromfiágazatot.
- A technológiai fejlesztés mellett egyes ágazatainkban – mint például a juh és a vágómarha – kiemelt figyelmet fordítunk az extenzív technológiákra.
- Fejlesztjük a hazai közraktározási rendszert, növeljük a szerepét a termelés finanszírozásában.

- A mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak és működésének finanszírozására beruházási és forgóeszköz-hitelprogramot indítunk, melyet a kereskedelmi bankok, takarékszövetkezetek mezőgazdaság-sajátosságaihoz igazodó hitelpolitikájára és a Magyar Fejlesztési Bank fokozott közreműködésére alapozunk. A hitelhez jutás elősegítése érdekében szabályozási és más adminisztratív eszközökkel javítjuk a vállalkozások hitelfelvevő képességét. Fejlesztjük az állami kezességvállalás eszközrendszerét, finanszírozási hátterét.
- Aktívabb állami közreműködést alakítunk ki a fontos élelmiszergazdasági beruházások finanszírozásában, a célzottan mező- és élelmiszergazdaság számára nyújtott banki hiteltermékek létrehozásában.
- Növeljük a mezőgazdasági melléktermékek energetikai hasznosításának mértékét, ezzel is csökkentve a termelési költségeket és segítve a fenntarthatóság elvének gyakorlati megvalósulását.
- Az alkalmi munkavállalás, az agrárfoglalkoztatás feltételeit egyszerűsítjük és terheit csökkentjük.
- A sikeres termelő tevékenység érdekében fejlesztjük a gazdálkodók, vállalkozások menedzsmenttudását, piacszerzési, jogi és pénzügyi ismereteit.
- A piaci információs rendszerek és az információáramlás fejlesztésével növeljük az állam és a gazdálkodók tájékozottságát.
- Növeljük a mezőgazdasági vízfelhasználás és vízgazdálkodás hatékonyságát, megteremtjük és bővítjük a természeti károk miatti állami beavatkozás feltételeit.
- Komplex kockázatkezelési rendszert dolgozunk ki, amely tartalmazza a jelenleg működő kárenyhítési rendszer, valamint az üzleti biztosítás elemeit. A rendszernek a termelők minél szélesebb körét el kell érnie, a keletkezett károk miatti veszteséget minél nagyobb mértékben kompenzálnia kell, hatókörének pedig minél több kockázatra ki kell terjednie.
- A piaci folyamatok átláthatósága, a szabályozottabb termékpálya érdekében erősítjük az egy-egy ágazat szereplőinek összefogására épülő szervezeteket. A termelők és felvásárlók közötti szerződések szabályozásának európai uniós folyamatokkal párhuzamos alakításával is erősítjük a termelők alkuerejét. Jogi eszközökkel segítjük a termelőket abban, hogy kiegyensúlyozott szerződések szülessenek a termelők és a felvásárlók között.
- Erősítjük az állam szerepét a piacsabályozásban, ezzel is elősegítve a piac tisztulását. Az élelmiszerek áfájának csökkentése – társulva ehhez a fokozottabb állami szerepvállaláshoz – döntő áttörést jelenthet a feketegazdaság visszaszorításában.
- A közösségi marketing eszközével a belpiacon segítjük a hazai termékek piaci részesedésének visszaszerzését, erősítjük a tudatos fogyasztói magatartást. Fejlesztjük a mezőgazdasági termelők, élelmiszerfeldolgozók és a vidéki, falusi turizmusban érdekelt marketingtevékenységét.
- Áttekintjük a hazai agrárlogisztika helyzetét és fejlesztése érdekében lépéseket teszünk.
- Támogatjuk az erős Közös Agrárpolitika fennmaradását, annak reformját, forrásainak, értékeinek és eredményeinek megőrzését, valamint támogatási rendszerének továbbfejlesztését, a nemzeti döntési jog szélesítését.

4.3.5 Hozzáadott értéknövelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac

Az agrárpiac-politika, -szabályozás és -védelem központi elemei a **helyi élelmiszerpiacok védelme és az élelmiszerbiztonság növelése**. Ennek érdekében az alábbi lépéseket tesszük.

- A közgazdasági és jogi környezet változtatásával előmozdítjuk az élelmiszer-előállítás és -kereskedelem irányának megváltozását, és azt az energiaellátással együtt a helyi ellátás → regionális ellátás → országos ellátás → export sorrendben, „*belülről kifelé*” tereljük.
- Felülvizsgáljuk az élelmiszer-előállítók, különösen a családi gazdaságok, KKV-k és kistermelők tevékenységét érintő jogszabályokat, megvalósítjuk az élelmiszerlánc felügyelet területén az arányos teherviselést.
- A közgazdasági szabályozó rendszerben a közterheket az élők munkájáról a környezethasználatra, a külső energiafelhasználásra és a szállításra helyezük át. Ezzel ösztönözzük az élők munka-igényes, emberi részvételre alapuló, környezetbarát, energiatakarékos és a helyi, regionális ellátásra koncentráló gazdálkodási rendszerek elterjedését, az áruk és a pénz térségen belüli forgatását, a helyi hálózati gazdaság erősítését.
- Csökkentjük az alapvető élelmiszerek és mezőgazdasági alapanyagok ÁFA-ját, bővítjük a feldolgozók – különösen forgóeszköz – hitelhez jutási lehetőségeit.

- Az élelmiszerlánc lerövidítése érdekében gyors ütemben fejlesztjük a helyi piacokat, segítjük a termelői-fogyasztói közösségek létrehozását, fejlesztjük a helyi feldolgozás és értékesítés, valamint a helyi termékek, hungarikumok márkázásának és piacra vitelének törvényi és költségvetési kereteit.
- A közösségi marketing és felvilágosítás eszközeivel növeljük a minőségi és biztonságos magyar élelmiszerekhez való fogyasztói kötődést. A felnőtt- és iskolai képzés részévé tesszük a tudatos fogyasztói magatartásra nevelést, és a hazai minőségi élelmiszerek megismertetését.
- Erősítjük a hazai vállalkozások kereskedelmi láncokkal kapcsolatos alkupozícióját, lépéseket teszünk a teljes élelmiszerlánc tekintetében a tisztább piaci viszonyok megteremtésére. Az egész értékláncot átfogó termék-pálya stratégiákat dolgozunk ki, elősegítjük a regionális együttműködési formák kialakulását.
- Segítjük a gazda-, valamint a termelői-fogyasztói közösségeket olyan kis- és közepes méretű feldolgozóüzemek létesítésében, amelyek a helyben termelt alapanyagból hagyományos, minőségi termékeket állítanak elő.
- Elősegítjük a helyi feldolgozású termékek értékesítésére szakosodott kiskereskedelmi egységek hálózattá szervezését, e termékek védjeggyel való ellátását, továbbá a rendszernek a falusi/tanyasi turizmushoz és a helyben történő termékértékesítés hagyományaihoz illesztését.
- A fejlesztési támogatásokat a mikro-, kis- és közepes vállalkozói szektorban megvalósuló, magasabb hozzáadott értékű, kiemelkedő minőségű, termékek előállítására irányuló fejlesztésekre fordítjuk, ugyanakkor a nemzetközi szinten is versenyképes magyar nagyvállalatok kialakulását is segítjük.
- Az élelmiszerkereskedelem, élelmiszeripar és mezőgazdasági termelők közötti kapcsolatok komplex áttekintését követően a jogi keretek szigorításával és a szankciók mértékének növelésével visszaszorítjuk az áruházláncok önköltség alatti áron történő élelmiszerértékesítési gyakorlatát, valamint a „polcpénz” jellegű „multiadó” jellegét, maximalizálva annak mértékét, és megteremtve az arra vonatkozó jogi garanciákat, hogy visszatérítést csak tényleges szolgáltatásokért lehessen a beszállítóktól kérni.
- Az élelmiszerlánc-biztonság és a helyi élelmiszerpiacok védelme érdekében megerősítjük a hatósági ellenőrzés és a fogyasztóvédelem hazai intézményrendszerét.
- Hangsúlyt fektetünk a piacra jutás segítésére, a piac megtartására, a piaci jelenlét erősítésére. Ennek érdekében elősegítjük a kínálati oldal erősítését, új piaci szegmensek feltárását. A cél, hogy a fogyasztók számára a „magyar élelmiszer” a „biztonságos, minőségi és ellenőrzött élelmiszer” szinonimája legyen.
- Kidolgozzuk a magyar termékek jelölésére vonatkozó rendeletet, és a hungarikumokról szóló törvényt. Ösztönözzük az uniós és nemzeti minősítési rendszerekben való részvételt.
- Közérthetően meghatározzuk a magyar/hazai termék fogalmát, alapvetően három kategóriát állítva fel: magyar termék (95 %-ban hazai alapanyag), hazai termék (70 %-ban hazai alapanyag), hazai gyártású termék.
- A fenti piacszerkezési és szabályozási intézkedéseken túl ösztönözzük az élelmiszer-önrendelkezés EU szintű átgondolását és az alap-élelmiszerellátás újraszabályozását.
- Megvizsgáljuk a határ menti élelmiszerkereskedelem nem EU tagállamok – Ukrajna (Kárpátalja), Szerbia és Horvátország (Délvidék) – irányába történő bővítésének, továbbá a kárpát-medencei magyar gazdasági tér és együttműködés erősítésének lehetőségeit.

4.3.6 Helyi gazdaságfejlesztés

A helyi gazdaságfejlesztés középpontjában a komplex térségi fejlesztési folyamatba ágyazódó, a helyi termékekre és erőforrásokra, valamint helyi értékesítésre épülő megoldások állnak. Ennek érdekében az alábbi **teendőket** fogalmazzuk meg:

- A közbeszerzési kényszer és a lánckereskedelem kikapcsolásával a helyi élelmiszer-előállítás, feldolgozás és értékesítés rendszereit, valamint a helyi intézmények (bölcsődék, óvodák, iskolák, hivatalok, helyi egészségügyi intézmények) közétkeztetési rendszereit egymással közvetlenül összekapcsoljuk.
- Kiszélesítjük az EU által is támogatott „szociális élelmiszerprogramot” valamint az iskolai „igyl tej” és „iskolagyümölcs” programot, összekapcsoljuk azokat a helyi élelmiszertermelés, -feldolgozás és -értékesítés, a közvetlen beszállítás rendszereivel.
- A vidék gazdaságát „több lábra állítjuk”. Erőteljesen támogatjuk a vidéki jellegű nem mezőgazdasági tevékenységeket (helyi energiatermelés, élelmiszer-feldolgozás, -értékesítés, kézművesség stb.), az ezekre irányuló helyi mikro-, kis- és középvállalkozásokat, a falusi, öko- és gyógyturizmus hazai fejlődését, szálláshelyeinek bővítését, a helyi kulináris, népi és szakrális hagyományok ápolását.
- Újragondoljuk az erdei apríték, a mezőgazdasági melléktermékek, a kommunális és egyéb szerves hulladékok, biomassza energetikai hasznosításának lehetőségeit, erre alapozott kistérségi szintű, helyi energiaellátó

rendszerek kiépítését, megteremtve ezzel a helyi önkormányzatok, közintézmények energiaigényének kielégítéséhez továbbá a helyi feldolgozóipar létrehozásához szükséges helyi energiaalapot.

- Ösztönözzük és támogatjuk a falvak, vidéki települések különböző tevékenységeit összefogó, ezzel a közösség és gazdasága belső erejét növelő szövetkezetek, társulások létrehozását és működését.
- A közfoglalkoztatást valamint a szociális földprogramot kiszélesítjük, költségvetési és intézményi feltételeit megteremtjük.
- Megvizsgáljuk a „helyi pénz”, mint térségen belüli elszámolási egyenértékes alkalmazásának működő rendszereit, elterjesztésének lehetőségeit.

4.3.7 Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek

A vidékfejlesztés európai és hazai eszközeivel megteremtjük az **élhető vidék feltételeit**, annak környezeti, gazdasági és társadalmi stabilitását. Helyreállítjuk a **város és vidéke** közti kapcsolatokat. Ennek érdekében az alábbi **intézkedéseket** hozzuk.

- A vidékfejlesztés hazai és közösségi forrásainak elosztási arányait és a hozzáférés szabályait – EU notifikációt követően – úgy alakítjuk át, hogy azok a kis- és közepes gazdaságok megerősítését, a családi gazdálkodás folytonosságának biztosítását és a generációváltás gyorsítását, a minőségi szerkezetváltást, továbbá a vidéki gazdaság diverzifikációját, a mikro- és kisvállalkozások erősítését és a vidéki életminőség javítását szolgálják. Az „*életképességi határokat*” valamint az egy érdekelttség által megszerezhető támogatási összegek alsó és felső határát – az EU-val való egyeztetést követően – leszállítjuk.
- A vidékfejlesztésben elkötelezett civil szerveződések (népfőiskolák, egyesületek, társaságok, vidékfejlesztési központok, gazda-érdekképviselők, kamarák, stb.) bevonásával programokat dolgozunk ki és indítunk a hátrányos helyzetű, leszakadó „*belső periferiák*” felzárkóztatására, a kistelepülések (1000 fő alatti lélekszámú települések), aprófalvas (500 fő alatti lélekszámú települések) és tanyás térségek fejlesztésére.
- Megerősítjük a közösségi együttlét intézményeit, megteremtjük a különböző korosztályok találkozási és közös időtöltési, szórakozási lehetőségeit, folytatjuk az Integrált Községi Szolgáltató Terek (IKSZT) fejlesztésének EU programját. Fokozottan támogatjuk a természeti és kulturális örökség fenntartását, a falvak fejlesztését szolgáló programokat.
- Javítjuk a helyi szolgáltatásokat, átalakítjuk és ügyfélközpontúvá tesszük a köz- és mezőgazdasági igazgatási intézményrendszert (MgSzH, MVH, földhivatalok, falugazdász hálózat, stb.), hogy az a helyi közösségek és a gazdák kiszolgálását, helyzetbehozását, az információhoz és a forrásokhoz való hozzájutást szolgálja.
- A vidékfejlesztés területi szervezeti rendszerét – összhangban a közigazgatás és a területfejlesztés rendszerével – a helyi közösségek, a vidék tényleges fejlesztési igényeinek szolgálatába állítjuk.
- A tanyás térségeket fejlesztjük, a falu- és tanyagondnoki szolgálatokat megerősítjük, költségvetési támogatásukat növeljük.
- A vidék, a köz és a termelés biztonsága érdekében vagyonbiztonsági és kárenyhítési, kockázatcsökkentési rendszert alakítunk ki.
- A kutatás, oktatás, képzés, tájékoztatás, szaktanácsadás intézményrendszerét úgy alakítjuk át, hogy az a vidék és a helyi közösségek megerősítését szolgálja, a tervezés és fejlesztés pedig tényleges társadalmi partnerségen alapuljon.

4.4. Nemzeti stratégiai programok

Az előzőekben bemutatott hét stratégiai terület fejlesztésének kereteit a **nemzeti** stratégiai (szakmai) programok és a **térségi speciális vidékfejlesztési programok** adják. A stratégiai területek és a hozzájuk kapcsolódó nemzeti valamint területi programok rendszerét a **2. ábra** (melléklet) szemlélteti. Ezek részletes kidolgozására és az ütemezett megvalósításukhoz szükséges jogi és pénzügyi feltételek megteremtésére a nemzeti vidékstratégia elfogadását követően kerül sor.

5. A megvalósítás alapfeltételei

A vázolt stratégia és a kapcsolódó nemzeti programok megvalósítása előfeltételeinek számbavételénél abból kell kiindulnunk, hogy a **valódi gazdaság- és társadalompolitikai fordulathoz** tényleges rendszerváltásra, értékrend-váltásra, erkölcsi megújulásra és a közösségek államának visszaszerzésére van szükség.

5.1. A közösségek államának visszaszerzése

Ez az – eredeti funkcióihoz, a közjó védelméhez és előmozdításához visszatérő **erős, a közösség környezeti és társadalmi érdekeit védő – állam** indirekt (adó + támogatási) illetve direkt (jogi) eszközeivel a köz számára hasznos teljesítmények, a spekuláció és korrupció helyett az értékteremtő munka felé tereli a gazdaság szereplőit, közpénzeket csak a közjó növelésére fordít. **Fontos feladatának tartja továbbá:**

- a magyar gazdaság erőforrásainak: a termőföld („*barna állomány*”), a vízkészletek („*kék állomány*”), a szellemi tőke („*szürke állomány*”), a kiváló magyar áruk (helyi, regionális termékek és hungaricumok), a magyar termelők és fogyasztók, a helyi közösségek elkötelezett védelmét;
- a nemzet stratégiai vagyonának megőrzését illetve visszaszerzését, és a közjót szolgáló működtetését;
- a köz számára fontos szolgáltatások és a közösség identitását adó intézmények fenntartását;
- a társadalmi szolidaritás erősítése, az egyenlőtlenségek mérséklése révén a nemzeti összetartozás érzésének erősítését.

5.2. Teljes körű elszámoltatás – átlátható felelősségi rendszer

Viszonyaink átalakítása csak úgy képzelhető el, ha megtörténik a **korábbi zsákmányszerző folyamatok haszonélvezőinek teljes körű elszámoltatása**, privatizációs továbbá a közös kassza rovására gyarapított – adóparadicsomokba, off-shore cégekbe kimentett – vagyonának felderítése, és e közös források visszaszerzése. Ez annak a demokratikus alapelvnek a következetes érvényesítése, hogy *„aki közös kasszákat és vagyont kezelt, annak a kulcsok átadásakor el kell számolnia a közösség rá bízott értékeivel”*. Erre erkölcsi alapú felhatalmazást olyan kormány kaphat, amely hiteles és minden tekintetben fedhetetlen emberekből áll, amelynek „*miniszterei*” (szolgái) a köz szolgálatára szegődnek!

5.3. Társadalmi párbeszéd

Ahhoz, hogy a jövőre felkészülhessünk, mindenképp **a múltunkkal és jelenünkkel kell tisztába kerülnünk, és ebből kiindulva kell a jövőről párbeszédet folytatnunk**. Ennek jegyében:

- mindenki számára érthető és hozzáférhető formában nyilvánosságra hozzuk a támogatások eddigi kedvezményezettjeit;
- a nyilvánosság számára érthetővé tesszük a vidék mai súlyos gazdasági, szociális, kulturális válságának okait, és az érintettek bevonásával kidolgozzuk a lehetséges megoldásokat, a munkában komoly szerepet szánunk a helyi civil szerveződéseknek, segítjük az önszerveződést;
- az oktatás és a média segítségével feltárjuk és kézzelfoghatóvá tesszük a vidéken rejtőző értékeket, kultúránk kincstárát, ezen értékek jelentőségét a társadalom túlélése szempontjából;
- széleskörű kampányt indítunk az egészséges táplálkozás és életmód, a fenntarthatóság napi gyakorlatának népszerűsítésére, az internet adta lehetőségek felhasználásával honlapunkon közzé tesszük a jó gyakorlatokat, társadalmi ötleteket, véleményeket.

5.4. Gyakorlati oktatás, ismeretterjesztés, tanácsadás, szemléletformálás

A tájékoztatás, képzés támogatása, intézményrendszerének kialakítása a helyi közösségek, a gazdák segítését, tájékozottságuk, képzettségük és ezzel versenyképességük növelését, továbbá a fogyasztói tudatosság kialakítását, a részvételi technikák elsajátítását, a környezeti szemlélet erősítését kell, hogy szolgálja. Ennek érdekében:

- néptanítói, népfőiskolai programokat indítunk, amelyek a vidéken élőket (különösen az alacsony képzettséggel rendelkezőket) a mindennapi életben való eligazodáshoz szükséges általános és gyakorlati tudással ruházzák fel;
- ingyenes tanácsadói rendszert hozunk létre, mely naprakész információkkal és segítséggel látja el a gazdákat;
- mintagazdaságok, nyitott porták rendszerét alakítjuk ki és támogatjuk azok működését.

5.5. Nemzetközi tárgyalások és hazai törvényalkotás

A vázolt jövőkép megvalósításához és a kitűzött célok eléréséhez a fentieken túl **nemzetközi erőfeszítésekre, tárgyalásokra és hazai törvényhozási lépésekre is szükség van**.

- **A Közös Agrárpolitika (KAP) reformja keretében szorgalmazzuk:**

- az élelmiszer-önrendelkezés kérdésének EU-szintű átgondolását, a genetikailag módosított (GM) fajták beengedésével kapcsolatos döntés európai parlamenti illetve nemzeti hatáskörbe utalását, az állategészségügyi – állatvédelmi intézkedések újragondolását;
- a támogatásokban nagyobb nemzeti döntési jogkör biztosítását, a birtokmérettel arányos, degresszív támogatást, a vidékfejlesztési források növelését, elosztási arányainak és a hozzájárulás feltételeinek olyan megváltoztatását, amely segíti a kis és közepes családi gazdaságokat és azok társulásait, a minőségi szerkezetváltást, továbbá a vidéki gazdaság diverzifikálását és az életminőség javítását.
- **A kárpát-medencei gazdasági tér kialakítása érdekében** tárgyalásokat folytatunk a szomszédos országokkal a nemzetstratégiai jelentőségű gazdasági együttműködés erősítésének lehetőségéről, az európai vidéki hálózat és az európai szövetkezetek nyújtotta lehetőségek kihasználásáról.
- **A hazai törvényalkotás, alkotmányozás keretében** kezdeményezzük:
 - az agráriumot és a vidéket érintő joganyag egyszerűsítését, a bürokrácia csökkentését annak ellenére, hogy a KAP zöldítése várhatóan a szabályozási rendszert bonyolultabbá teheti;
 - az agráriumot és a vidéket érintő alapértékek (az egészséghöz, az egészséges környezethez és élelmiszerekhez való jog, a biológiai sokféleség megőrzése, a fenntarthatóság, a jövő nemzedékek jogai, a természeti erőforrások, a föld, a vízbázisok, a genetikai módosítás mentes biológiai sokféleség védelme, a nemzeti kulturális örökség részét képező tájak, gazdálkodási, települési értékek megőrzése, stb.) alkotmányba foglalását;
 - a földtörvény (üzemszabályozás, földvédelem, földvásárlás, -bérlet, zsebszerződések, tagosítás, birtokrendezés, zöldmezős beruházások korlátozása stb.) további módosítását;
 - a Nemzeti Földalapot, a Nemzeti Vagyongazdálkodás Tanácsot és a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő ZRt.-t továbbá a helyi birtokrendezési bizottságokat és azok működését érintő joganyag áttekintését, újrafogalmazását, a földvagyon-gazdálkodás és földrendezés közelebb vitelét a helyi közösségekhez;
 - a kereskedelmi törvény helyi feldolgozást és kereskedelmet, helyi piacokat, az áruk jelölését (eredet, összetétel, GMO-tartalom, CO₂-kibocsátási egyenérték, stb.), a hazai termékek arányának növelését (minőség-ellenőrzés, „polcpénz”, „multiadó”, visszatérítés, stb.) érintő elemeinek újraszabályozását;
 - a kistermelői élelmiszer-előállítás, -feldolgozás és -értékesítés feltételeit valamint a piacok rendjét szabályozó rendeletek további módosítását, a magyar élelmiszerkönyv felülvizsgálatát, a „magyar termék” rendeleti szabályozását, azoknak az új vidékstratégiához igazítását;
 - az agrárkamaráról valamint a nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló törvény megalkotását.

5.6. Finanszírozás, forrásteremtés

A 2011-2013-as időszakban a Nemzeti Vidékstratégia megvalósításának elsődleges pénzügyi eszközeit az agrár- és vidékfejlesztésre, környezet-, természetvédelemre és vízügyre fordítható nemzetközi, illetve uniós források, valamint a nemzeti költségvetésben a fenti célokra biztosított források jelentik.

- Az európai megállapodásban rögzített közösségi valamint nemzeti társfinanszírozási igényű forráskereteink a 2007-2013-as tervciklusra adottak. Ezek formái az alábbiak:
 - EU agrár- és vidékfejlesztési támogatási keretek és források (SAPS terület-alapú direkt támogatások, agrárpiaci támogatások, EMVA/ÚMVP vidékfejlesztési keretek),
 - hazai költségvetési finanszírozású, illetve társfinanszírozási-igényű források (top-up: 100 % nemzeti forrás, ÚMVP: 20-25 % nemzeti forrás, notifikált nemzeti támogatások: 100 % nemzeti forrás) (pl. tanya program),
 - 2013-ig a 7 éves időszakra vonatkozó vidékfejlesztési forrásoknak (ÚMVP mintegy 1.400 Mrd Ft) már csupán 20%-a áll rendelkezésre, az európai eljárásrend ugyanakkor lehetőséget biztosít arra, hogy évente felülvizsgálhassuk a vidékfejlesztési (ÚMVP) forráselosztás belső arányait és szabályrendszerét, így a kormánynak azonnal kezdeményeznie kell az EU-nál az új, „nép-párti” agrár- és vidékpolitikai stratégia és program szerinti korrekciót.
- Az Új Széchenyi Terv (ÚSZT) forrásai is hozzáférhetők a vidékfejlesztés számára (pl. élelmiszer-feldolgozás).
- A környezet-, természetvédelemmel és vízüggyel összefüggő intézkedések finanszírozását a központi költségvetés forrásai mellett a 2007-2013 közötti időszakban az EU Regionális Fejlesztési Alapból és Kohéziós Alapból támogatott KEOP és a ROP-ok kapcsolódó forrásai, valamint a LIFE+ források jelentik.

- Fontos lehet a vidékpolitikában szerepet vállaló egyéb szakterületek vidéki térségekben elérhető nemzeti és uniós illetve a határon átnyúló együttműködési programok forrásai.

A 2014-2020 közötti EU tervciklusban az uniós és az azokkal összehangolt nemzeti források szintén fontos szerepet játszhatnak a stratégia megvalósításában, ezek közül különösen kiemelésre érdemesek

- az agrár- és vidékfejlesztési források, valamint
- a regionális, kohéziós politika forrásai, beleértve a környezeti célokat is.

A nemzeti finanszírozás illetve társfinanszírozás költségvetési forrásfedezeteit az alábbiak biztosíthatják, illetve fokozatosan növelhetik az agrár- és vidékpolitika költségvetési mozgásterét:

- az élmunkáról az anyag- és energiafelhasználásra, a környezethasználatra, a beszállításra, az egészségtelen élelmiszerekre és italokra áthelyeződő adótételekből származó bevételek, termékdíjak;
- a reális földbérleti díjak, a földhöz és a mezőgazdasági ágazatokhoz és az élelmiszerláncához kapcsolódó illetékek, járulékok, bírságok;
- az EU-ban is bevezetni tervezett felső támogatási határból adódó megtakarítások;
- a csökkenő társadalmi költségekből (munkanélküli segély, egészségkassza kiadásai, szociális segélyek, környezetvédelmi kiadások, közbiztonsági kiadások) származó megtakarítások;
- az elszámoltatás során visszaszerezhető nemzeti vagyonelemek és közpénzek, a korrupciós „csapok” elzárása.

5.7. A végrehajtás intézményrendszere

A stratégia végrehajtásának kulcseleme a **hatékony, az emberekhez közelebb álló és az ügyintézési folyamatot leegyszerűsítő, kevésbé bürokratikus végrehajtó intézményrendszer, és szellemi infrastruktúra**. Ennek jegyében megteremtjük a stratégia végrehajtásának intézményi feltételeit és az eredményes működést garantáló finanszírozást. Megerősítjük a szakmai háttérintézeti működést, a térségi, helyi szintű vidékfejlesztési szervezeteket, beleértve a helyi akciócsoportok (LEADER) hatékony működését és a térségi komplex vidékfejlesztési programokhoz szükséges szervezeti formákat, kereteket. A helyi, térségi vidékfejlesztési feladatok működtetését a közigazgatás területi átszervezésével, a területfejlesztéssel, az uniós fejlesztési programok szervezeti struktúrájával összhangban és együttműködésben biztosítjuk. A helyi kezdeményezések feltárásában, a helyi és központi szint közötti szakmai kommunikációban, a jó gyakorlatok és előremutató szemlélet közvetítésében kiemelt szerepet szánunk van a **Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat** működésének. A vidékpolitika társtárcákat érintő feladatainak egyeztetésére, a társtárcák vidékfejlesztési feladatokban történő hozzájárulásának, közreműködésének biztosítására a társtárcák bevonásával **Vidékpolitikai Tárcaközi Bizottság** létrehozását kezdeményezzük.

5.8. A folyamatok nyomon követése

5.8.1 A stratégiai monitoring rendszer elemei

A stratégia folyamatosan értékelésre, felülvizsgálatra kerül. Ennek alapja az a **vidékstratégiai** (vidékfejlesztési) **információs és monitoring rendszer**, amely a vidéket jellemző gazdasági, társadalmi, környezeti folyamatok értékelésének adatháttérére épül. Ennek segítségével a vidéki térségek helyzetére és a stratégia programjainak előrehaladására, céljai teljesülésére vonatkozó **éves stratégiai jelentések** készülnek. A folyamatok értékelésére **komplex agrár-ökológiai és vidékfejlesztési indikátorrendszert** dolgozunk ki, amely az ökológiai paramétereken alapulva a társadalmi és gazdasági komponenseket is tartalmazza. Emellett a különböző támogatások felhasználási módjainak összehasonlíthatósága, a támogatások tényleges hatásának, hatékonyságának mérhetősége érdekében a **vidékfejlesztési források hatékonyság-indikátorainak fejlesztésére** is sor kerül.

5.8.2 Foglalkoztatás, mint fő mérőszám

A célkitűzések között az egyik legfontosabb a munkahelyteremtés, a vidéki foglalkoztatás növelése, ezért a **változás fő indikátorának a mezőgazdaságban foglalkoztatottak számának növekedését tekintjük**. Az összes munkaerő-ráfordítás értéke az **éves munkaerőegységgel (ÉME)** fejezhető ki, amelynek segítségével a néhány órás, illetve időszakos munkavégzés teljes munkaidős munkavégzésre (évi 1800 óra) számítható át. A tényleges munkaerő-ráfordításról akkor kapunk reális képet, ha nemcsak a fizetett bér munkát vesszük számításba, hanem az egyéni gazdaságokra jellemző, a háztartások tagjai által végzett nem fizetett munka-

végzést is. A gazdasági szervezetekre ugyanis kizárólag a **fizetett (bér)munka**, míg az egyéni gazdaságokra a **„nem fizetett” önfoglalkoztatás** a jellemző, melyet kiegészít a fizetett (bér)munka. Az indikátor elmúlt évekbeli változását valamint célértékeit az **1. táblázat** foglalja össze. Ez alapján a nem fizetett és az időszakos munkavégzést is figyelembe véve pl. 2009-ben tehát annyi időt kötött le a mezőgazdasági tevékenység végzése, mintha 441 ezren egész évben teljes munkaidőben dolgoztak volna. Ezt az értéket 2020-ra mintegy 700 ezer főre kívánjuk emelni.

1. táblázat: Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás (éves munkaerőegység) (Forrás: KSH)

Munkaerő	Tény értékek (fő)						Cél értékek (fő)	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2015	2020
Nem fizetett	426 634	407 682	390 903	348 046	324 136	329 227	400 000	550 000
Fizetett	127 151	114 566	113 500	111 245	112 931	111 427	120 000	150 000
Összesen	553 785	522 248	504 403	459 291	437 067	440 654	520 000	700 000

5.8.3 További mérőszámok

A munkahelyteremtés mellett az egyéb célkitűzések teljesülését további indikátorok figyelemmel kísérésével tudjuk nyomon követni. Ezen indikátorok és kitűzött célértékeik jelzik egyúttal a stratégiai irányváltást is. Felsorolásukat, valamint **kiinduló és cél értékeit** a **2. táblázat** foglalja össze.

2. táblázat: A stratégia indikátorai, azok kiinduló és cél értékei

Megnevezés	Kiinduló értékek	Cél értékek	
		2015	2020
Egyéni, családi gazdaságok részesedése a földhasználatban (% , 2010)	52,8	55	60
45 év alatti egyéni gazdálkodók aránya (% , 2010)	21,4	23	30
Egyéni gazdálkodók átlagéletkora (év, 2010)	56,1	54	50
Működő vállalkozások ezer lakosra jutó száma a vidéki térségekben (db, 2008)	43,7	45	50
Vándorlási különbözet ezer lakosra jutó száma a vidéki térségekben (fő, (2009)	-5,4	-3	0
Helyi, közvetlen értékesítés aránya a teljes élelmiszerforgalmazásban (% , 2010)*	7	12	20
Feldolgozott termékek aránya az élelmiszergazdasági kivitelből (% , 2008)	40	45	55
Hazai termékek aránya az élelmiszerkereskedelemben (% , 2010)	65	70	80
Agrár-környezetgazdálkodás jellegű programba tartozó terület nagysága (ha, 2010)	1 163 000	1 500 000	2 500 000
Ökológiai gazdálkodásba vont terület nagysága (ha, 2009)	120 000	200 000	350 000
Állattenyésztés részesedése a mezőgazdaság termelési értékéből (% , 2010)	34	38	45
Összes erdőterület nagysága (ezer ha)	1 912,9	2 000	2 100
Szervestrágyázott terület nagysága (ezer ha)*	176,4	300	600

* Szakértői becslés

5.9. Hit és bátorság

A vázolt jövőkép megvalósításához kell persze az is, hogy – adottságaink, hagyományaink, a földhöz kötődő kultúránk továbbá belső erőforrásaink ismeretében – elhiggyük: minderre jó esélyünk van. **Hinnünk kell tehát a sikerben, és bízunk kell magunkban!** Hinnünk kell abban, hogy adottságaink – nemzeti elkötelezettségű, „patrióta” és „nép-párti” gazdaság- és társadalompolitikával, erre irányuló közakarattal párosulva – minderre képessé tesznek bennünket. Ebben a ma – bár darabjaira töredezett, szétzilált, ám – még létező gazdaközösségekre és a vidék társadalmára – a feltételezettnél is nagyobb mértékben és magától értetődően – számíthatunk, ha sikerül ezeket a vidéki közösségeket, benne a gazdák közösségeit is újjászervezni!

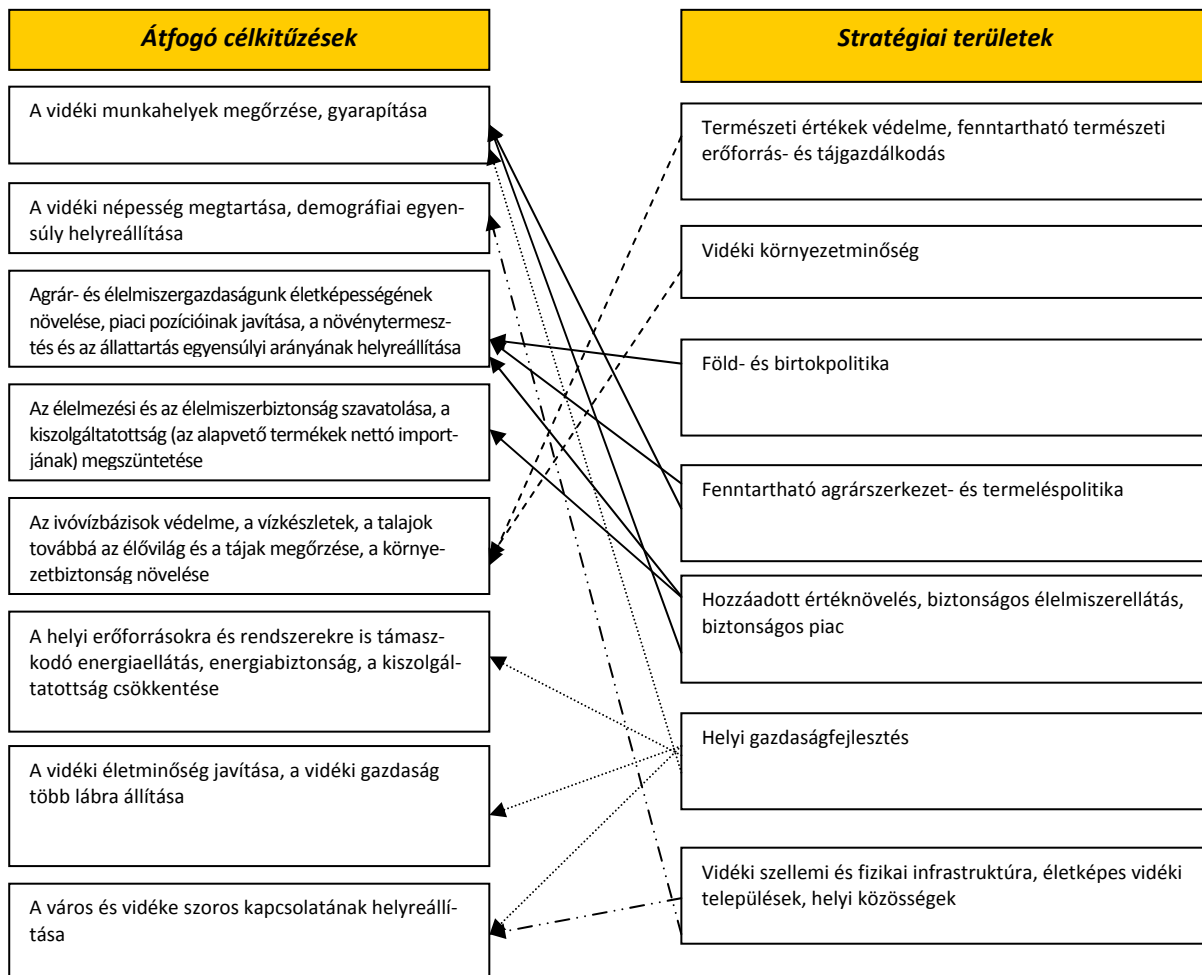
De **nemcsak magunkban bízhatunk.** Wass Albert szavaival bízhatunk abban is, hogy: „A világ fölött őröklik a Rend, s nem vész magja a nemes gabonának, de híre sem lesz egykor a csalánnak; az idő lemarja a gyomokat. A víz szalad, a kő marad, a kő marad.”

2011. április 8.

Dr. Fazekas Sándor

6. Mellékletek

1. ábra: Stratégiai területek és kapcsolataik az átfogó célkitűzésekkel.

2. ábra: NEMZETI VIDÉKSTRATÉGIA 2020

